

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 21 L

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i arveloven
(landbrukseiendommer i dødsbo mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	4	Økonomiske og administrative konsekvenser	17
2	Bakgrunnen for lovforslaget	6	5	Merknader til de enkelte bestemmelser	18
2.1	Innledning	6			
2.2	Forslaget om landbruks- eiendommer i dødsbo	6			
2.3	Øvrige endringer	8			
3	Landbrukseiendommer i dødsbo	9		Forslag til lov om endringer i arveloven (landbrukseiendommer i dødsbo mv.)	24
3.1	Bakgrunn	9		Vedlegg	
3.2	Gjeldende rett	9	1	Statistikk over landbruks- eiendommer i dødsbo	34
3.3	Svensk rett	10			
3.4	Forslaget i høringsnotatet	11			
3.5	Høringsinstansenes syn	13			
3.6	Departementets vurdering	15			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 21 L

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i arveloven (landbrukseiendommer i dødsbo mv.)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 23. oktober 2020,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Den nye arveloven (lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte) trer i kraft 1. januar 2021. I denne proposisjonen legger Justis- og beredskapsdepartementet frem forslag om enkelte endringer i loven.

I punkt 3 foreslås en ny bestemmelse for tilfeller der det inngår en landbrukseiendom i dødsboet etter arvelateren. Dersom landbrukseiendommen blir værende lenge i dødsboet uten å bli overført til en ny eier, kan det være uheldig av flere grunner. Det foreslås derfor at eiendommen må være overført til en ny eier innen tre år etter arvelaterens død – uavhengig av hvor lang tid det ellers tar for å få gjennomført skiftet av dødsboet. Det foreslås at bestemmelsen skal gjelde for eiendommer som består av minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog.

Den nye arveloven nødvendiggjør flere endringer i annen lovgivning. I Prop. 107 L (2017–

2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) ble det ikke lagt frem noe fullstendig forslag til endringer i annen lovgivning, men det ble uttalt at Regjeringen vil fremme et forslag om dette på et senere tidspunkt, se merknaden til § 181 på side 362. I denne proposisjonen legger departementet frem forslag til slike endringer. Endringene som må foretas i annen lovgivning, er i stor grad av teknisk art. Henvisninger til bestemmelser i skifte- loven 1930 og arveloven 1972 må erstattes av henvisninger til den nye loven. Videre må begreper som «loddeier» og «legatar» erstattes av andre begreper, for eksempel «arving».

I proposisjonen foreslås det også enkelte innholdsmessige endringer i den nye loven. Etter vedtakelsen av loven har departementet blant annet sett behov for justering av noen forskriftshjemler.

2 Bakgrunnen for lovforslaget

2.1 Innledning

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte trer i kraft 1. januar 2021. Når loven trer i kraft, vil den sammen med et nytt kapittel 18 i ekteskapsloven erstatte lov 21. februar 1930 om skifte og lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. Loven er vedtatt på bakgrunn av lovforslaget i Prop. 107 L (2017–2018), jf. Innst. 252 L (2018–2019). Lovforslaget i proposisjonen hadde bakgrunn i Skiftelovutvalgets utredning i NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning og Arvelovutvalgets utredning i NOU 2014: 1 Ny arvelov, se nærmere punkt 2.1 og 2.2 i Prop. 107 L (2017–2018).

2.2 Forslaget om landbrukseiendommer i dødsbo

At en landbrukseiendom blir værende lenge i et dødsbo uten å bli overført til en ny eier, kan være uheldig av flere grunner. Behovet for en særskilt tidsfrist for skifte av landbrukseiendommer har derfor vært drøftet flere ganger.

Spørsmålet ble reist i St.meld. nr. 19 (1999–2000) Om norsk landbruk og matproduksjon, hvor det i punkt 6.2.3 blant annet ble uttalt følgende:

«Sameier og dødsbo som ikke skiftes innen rimelig tid reiser særlige spørsmål. En del dødsbo går over til å bli sameier, og det er en tilfældighet når denne omformingen blir synlig utad. Ved slike eierformer kan ressursutnyttelsen hemmes fordi evnen til å ta beslutninger reduseres i takt med antallet deltakere i sameiet eller boet. I praksis har det ofte fått negative følger for drift og vedlikehold av eiendommen, for samarbeid med andre eiere om utnytting av bl.a. utmarksressurser og for kulturlandskapet i områdene. Erfaringsmessig øker også de administrative kostnadene knyttet til offentlig oppfølging og kontroll i takt med antallet eiere. Departementet mener det er grunn til å tro at omfanget såkalte «dødsbosameier» vil øke med mindre det settes inn en mål-

rettet virkemiddelbruk med sikte på å hindre slike eierformer. Departementet mener at det er ønskelig å endre utviklingen for omfanget av dødsbo som eierform. Som nevnt ble det i 1997 registrert mer enn 1.700 eiendommer eid av dødsbo i Nordland.»

Spørsmålet om skifte av dødsbo der det inngår en landbrukseiendom, ble også behandlet av Skiftelovutvalget i NOU 2007: 16 Ny skiftelovgivning punkt 10.5. Utvalget pekte blant annet på at skiftelovgivningen ikke har særskilte regler for ulike aktiva, og hadde innvendinger mot å foreslå en egen regulering av landbrukseiendommer i skifteloven. Men under forutsetning av at en slik regulering var ønskelig, foreslo Skiftelovutvalget følgende i lovforslaget § 3-13:

«Hvis det i dødsboet inngår en eiendom som er omfattet av jordloven kap. IV og V, kan landbruksmyndighetene sette en rimelig tidsfrist for gjennomføring av bobehandlingen hvis hensynet til håndhevelse av jordloven eller konsesjonsloven tilsier det.»

Lovforslaget hadde ikke egne regler om sanksjoner hvis fristen ikke overholdes. Utvalgets syn var at de alminnelige sanksjonsmulighetene i jord- og konsesjonslovgivningen da måtte anvendes.

Skiftelovutvalgets utredning ble fulgt opp i Prop. 107 L (2017–2018) Lov om arv og dødsboskifte (arveloven). Spørsmålet om regulering av landbrukseiendommer ble drøftet i punkt 36 i proposisjonen. Departementet valgte å ikke følge opp Skiftelovutvalgets forslag om å sette en tidsfrist for skifte av dødsbo der det inngår en landbrukseiendom. I den nye arveloven § 90 femte ledd er det imidlertid inntatt en plikt for retten til å melde fra til landbruksmyndighetene i kommunen der eiendommen ligger, dersom boet omfatter en landbrukseiendom. Formålet med denne regelen er å sette landbruksmyndighetene i stand til å følge opp eiendommen også mens den inngår i dødsboet.

Behovet for en regulering av landbrukseiendommer i dødsbo med sikte på at slike eien-

dommer ikke blir værende i dødsbo i lang tid, ble også tatt opp av Justiskomiteen i forbindelse med Stortingets behandling av den nye arveloven, jf. Innst. 252 L (2018–2019) side 18–19.

I forbindelse med regjeringsforhandlingene i 2019 ble det besluttet å utrede muligheten for å innføre retningslinjer for hvor lenge et dødsbo kan eie en landbrukseiendom. Dette fremgår av Granavolden-plattformen.

På denne bakgrunn sendte Justis- og beredskapsdepartementet 23. juni 2020 på høring et høringsnotat der det ble foreslått en ny bestemmelse i den nye arveloven med en tidsfrist for hvor lenge en landbrukseiendom kan bli værende i et dødsbo. Høringsbrevet omfattet også et forslag til forskrift til den nye arveloven mv. Høringsnotatet om landbrukseiendommer var utarbeidet av Landbruks- og matdepartementet.

Høringsbrevet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Barneombudet
Bispedømmerådene
Domstoladministrasjonen
Finanstilsynet
Folkeregisteret
Helsedirektoratet
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)
Kontaktutvalget for innvandrere og norske myndigheter (KIM)
Landbruksdirektoratet
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Nasjonalt folkehelseinstitutt
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)
Norges vassdrags- og energidirektorat NVE
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
Norsk senter for barneforskning (NOSEB)
Regjeringsadvokaten
Riksrevisjonen
Sametinget
Sivilombudsmannen
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede
Statens sivilrettsforvaltning
Statistisk sentralbyrå
Sysselmannen på Svalbard

Fylkesmennene
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Kommunene

Advokatforeningen
Akademikerne
Aleneforeldreforeningen
Den norske Dommerforening
Eiendom Norge
Finansklagenemnda
Finans Norge
Foreningen 2 Foreldre
Forum for Barnekonvensjonen
Funksjonshemmedes fellesorganisasjon
Hovedorganisasjonen Virke
Huseiernes landsforbund
Inka Management AS
Innvandrerne Landsorganisasjon (INLO)
Juridisk Rådgivning for kvinner (JURK)
Juristforbundet
Jussbuss
Jussformidlingen i Bergen
Jusshjelpa i Nord-Norge
Kirkens Bymisjon
KS – Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon
Landsorganisasjonen (LO)
Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)
MiRA Ressurssenter for innvandrere- og flyktningkvinner
Norges bonde- og småbrukarlag
Norges Bondelag
Norges Bygdekvinnelag
Norges Kvinne- og Familieforbund
Norges Røde Kors
Norges Skogeierforbund
Norsk Allmenningforbund
Norsk Fosterhjemforening
Norsk Kvinnesaksforening
Norsk Pasientforening
NORSKOG
Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Pensjonistforbundet
Redd Barna
Regnskap Norge
Rettspolitisk forening
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Samisk juristforening/ Sámi Juristtaid Searvi
Senior Norge
Stiftelsen Kirkens Familievern
Stiftelsen Rettferd for taperne
TEKNA (Teknisk-naturvitenskapelig forening)
UNICEF Norge
Voksne for Barn

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Nord Universitet
 Universitetet i Agder
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Stavanger
 Universitetet i Tromsø

Følgende høringsinstanser har uttalt seg om høringsnotatet om en ny bestemmelse i arveloven om landbrukseiendommer:

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
 Landbruksdirektoratet

Fylkesmannen i Nordland
 Fylkesmannen i Oslo og Viken
 Fylkesmannen i Troms og Finnmark
 Fylkesmannen i Vestfold og Telemark

Domstoladministrasjonen
 Drammen tingrett
 Oslo byfogdembete
 Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordaland jordskifterett
 Romsdal jordskifterett

Aurskog-Høland kommune
 Bærum kommune
 Fauske kommune
 Fredrikstad kommune

Gjøvik kommune
 Kinn kommune
 Kvænangen kommune
 Namsos kommune
 Sarpsborg kommune
 Vefsn kommune
 Vik kommune

Advokatforeningen
 Huseierne
 Norges Bondelag
 Norges Skogeierforbund
 NORSKOG
 Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene

2.3 Øvrige endringer

Som det fremgår av punkt 1, er det behov for flere endringer i annen lovgivning som følge av den nye arveloven. De fleste av forslagene i proposisjonen går ut på tilpasninger i annen lovgivning til den nye arveloven i form av justering av paragraf- og lovhenvvisninger og endret terminologi. Det foreslås også justering av noen forskriftshjemler som departementet har sett behov for blant annet i forbindelse med utarbeidelsen av et forslag til forskrift til den nye arveloven som ble sendt på høring 23. juni 2020.

Siden disse forslagene er av mer teknisk art, har det ikke vært ansett nødvendig med alminnelig høring av forslagene.

3 Landbrukseiendommer i dødsbo

3.1 Bakgrunn

Når eieren av en landbrukseiendom dør, vil landbrukseiendommen automatisk inngå i dødsboet. Et dødsbo skal bestå bare midlertidig. Så snart den avdødes forpliktelser er gjort opp og boets netto er overført til arvingene, vil dødsboet opphøre. De fleste dødsbo blir gjort opp innen rimelig tid, men et mindre antall bo forblir uoppgjort over lang tid. Dette kan være uheldig – ikke minst der det inngår en landbrukseiendom i dødsboet. Driften av eiendommen kan lide under fraværet av en aktiv eier. I tillegg kan driften av omliggende eiendommer påvirkes negativt av at en eiendom blir værende i et dødsbo over tid. De omliggende eiendommene kan for eksempel ha behov for samtykke til utvikling av eller deltakelse i felles prosjekter i området. Ligger eiendommen i et dødsbo, kan det være vanskelig å vite hvem man skal henvende seg til, det kan være problematisk for arvingene å bli enige om mulige tiltak, og arvingene kan ha ulike interesser i driften mv. Slike ulemper forverres om eiendommen forblir i dødsboet i lang tid. Dødsfall blant arvingene kan også bety at det oppstår flere dødsbo på eiersiden.

Særlig i enkelte fylker har det vært et problem at landbrukseiendommer forblir i dødsbo og ikke skiftes. Det vises her til vedlegg 1 til proposisjonen, som er utarbeidet av Landbruks- og matdepartementet, og som viser statistikken over landbrukseiendommer i dødsbo.

3.2 Gjeldende rett

Gjeldende skiftelov inneholder flere bestemmelser som har til formål å sikre betryggende ordninger for skifte av dødsbo og for å sikre tilstrekkelig fremdrift i private skifter av dødsbo. Arvingene kan innen en frist på tre år også få bistand til å gjennomføre skiftet ved å kreve at boet skiftes offentlig. Loven inneholder i tillegg regler om en egen skifteprosess for å sikre en tilpasset og effektiv tvisteløsning dersom det oppstår tvister mellom arvingene underveis i skiftet.

Den nye arveloven trer i kraft 1. januar 2021. I tillegg til å videreføre de sentrale elementene i gjeldende skiftelov har den nye loven flere bestemmelser som skal sikre en trygg, effektiv og tilpasset prosess for skifte av dødsboet fra dødsfallet og frem til et ferdig oppgjort dødsbo. Det er imidlertid ikke fastsatt noen tidsfrist for når et skifte må være gjennomført. Det er antatt at en absolutt frist i enkelte tilfeller kan gi uheldige resultater i lys av Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 og retten til en rettferdig rettergang.

For privat skifte er arvingenes oppgaver underveis i skiftet tydeliggjort i § 119. Det er i bestemmelsen blant annet uttrykkelig fastslått at boet «skal» skiftes «innen rimelig tid». Av § 119 bokstav i fremgår det at arvingene «skal» avklare om de ønsker å overta eiendeler på skiftet, eller om eiendelene skal selges. For offentlig skifte er det i den nye loven regulert en ordning med forberedende rettsmøte, jf. § 131, og bostyreren er gitt et uttrykkelig ansvar for at skiftet gjennomføres «uten unødig opphold og uten unødige omkostninger», jf. § 150 første ledd tredje punktum. Disse reglene vil medvirke til fremdrift og et ryddig skifteoppgjør uansett hvilken type aktiva som inngår i boet. I tillegg er det i § 90 femte ledd fastsatt en egen meldeplikt for retten når det inngår en landbrukseiendom i boet. Etter denne bestemmelsen skal retten melde fra til landbruksmyndighetene i den kommunen eiendommen ligger, om hvem som er arvinger i boet. Formålet med bestemmelsen er å legge til rette for landbruksmyndighetenes arbeid med å følge opp bruk som ligger i dødsbo. Det fremgår av merknaden til bestemmelsen på side 318 i Prop. 107 L (2017–2018) at det ved vurderingen av hvilke eiendommer meldeplikten gjelder for, er naturlig å ta utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås definisjon av landbrukseiendom, det vil si eiendommer som har over fem dekar dyrket jord eller 25 dekar produktiv skog.

I høringsnotatet ble konsesjonslovens regler om boplikt beskrevet slik:

«I konsesjonsloven § 5 første ledd er det fastsatt konsesjonsfrihet for nær slekt og odels-

berettigede. Konesjonsfriheten er betinget av at den nye eieren selv bosetter seg på eiendommen innen et år og bor der i minst fem år (lovbestemt personlig boplikt), jf. konesjonsloven § 5 annet ledd. Den lovbestemte boplikten gjelder erverv av bebygd eiendom som har mer enn 35 dekar fulldyrka og overflatedyrka jord eller mer enn 500 dekar produktiv skog. Som bebygd eiendom regnes eiendom med bebyggelse som er eller har vært brukt som helårsbolig. Boplikten gjelder også hvor det er gitt tillatelse til oppføring av bebyggelse som tar sikte på boligformål, men hvor bebyggelsen ikke er tatt i bruk som helårsbolig, eller hvor bebyggelse er under oppføring.

Konesjonsplikt og lovbestemt boplikt forutsetter at det foreligger et «erverv» av fast eiendom, jf. konesjonsloven § 2. Det er den som erverver konesjonspliktig eiendom som skal oppfylle bl.a. den personlige boplikten. Begrepet «erverv» omfatter alle former for eiendomsovergang, herunder kjøp, arv, skifte, gave, makeskifte, tvangssalg, ekspropriasjon m.m. Også gjenlevende ektefelle som overtar eiendom etter en avdød ektefelle ved uskifte, anses å ha ervervet eiendommen i konesjonslovens forstand.

Når en eiendom som oppfylder vilkårene for lovbestemt boplikt etter § 5 annet ledd inngår i et dødsbo som enda ikke er skiftet, oppstår det ingen lovbestemt boplikt. Bakgrunnen er at fram til boet er skiftet og uavhengig av om boet skiftes offentlig eller privat, skjer det normalt ikke et erverv i henhold til konesjonslovens regler. Er dødsboet overtatt til privat skifte og fristen på tre år for å kreve offentlig skifte er ute etter gjeldende skiftelov § 85 og ny arvelov § 130 annet ledd, kan imidlertid eiendommen etter omstendighetene ha gått over fra å ligge i et dødsbo til å være ervervet av arvingene i et tingsrettslig sameie. Lovgivningen inneholder imidlertid ingen klare regler om hva som skal til for at det i slike tilfeller har skjedd en eiendomsovergang som utløser boplikt. Situasjonen er omtalt som følger i rundskriv M3/2017 Konesjon priskontroll og boplikt, punkt 7.5:

«Ved arveovergang må fristen [for å bosette seg] regnes fra det tidspunkt det er klart hvem av arvingene det er som skal overta eiendommen. I slike tilfeller kan en som regel holde seg til tidspunktet for avslutning av skiftet. Departementet har, i de tilfeller det drøyer med å få avsluttet skifte, antatt at når fristen for å kreve offentlig skifte er gått ut 3 år etter arvelaterens død, må det som hovedregel legges til grunn at

det har oppstått et tingsrettslig sameie i eiendommen mellom arvingene og dermed et erverv som utløser boplikt. Fristen skal i tilfelle regnes fra det tidspunkt sameiet har oppstått. Er det fastsatt i testament hvem som skal overta eiendommen, må fristen regnes fra tidspunktet for arvelaters død.»

Ved vesentlig brudd på boplikten kan landbruksmyndighetene med hjemmel i konesjonsloven § 19 kreve at eiendommen blir solgt videre til ny eier. Myndighetene kan som et alternativ etter § 16 fastsette tvangsmulkt.»

Bo- og driveplikten etter odelslova ble beskrevet slik:

«Det følger av odelsloven § 28 at manglende oppfyllelse av den lovbestemte boplikten etter konesjonsloven eller driveplikten etter jordloven kan gi andre med dårligere odelsprioritet rett til å løse eiendommen på odel. Et slikt løsningskrav forutsetter etter odelsloven § 40 tinglyst hjemmelsoverføring fra dødsboet til en ny eier med odelsrett. Løsningskravet må i henhold til odelsloven § 28 settes fram innen fem år etter overtakelsen. Reglene om bo- og driveplikt gjelder tilsvarende når en åsetesarving overtar eiendommen på skifte, se odelsloven § 51.»

3.3 Svensk rett

I Sverige synes man å ha hatt gode erfaringer med å sette en frist for når arvingene må ha sørget for at en landbrukseiendom i dødsboet er overført til en ny eier. I høringsnotatet 23. juni 2020 ble dette omtalt slik:

«Den svenske Ärvdabalken 1958:637 kapittel 18 § 7 inneholder en plikt for dødsbodeiere som har overtatt en landbrukseiendom til å avvikle eierforholdet til landbrukseiendommer innen fire år etter utgangen av det kalenderåret dødsfallet inntrådte. Uttrykket dødsbodeiere omfatter gjenlevende ektefelle eller samboer, arvinger og testamentsarvinger. Det følger av kapittel 18 § 1 a at henvendelser som gjelder landbrukseiendom kan rettes mot en av dødsbodeierne. De landbrukseiendommene plikten gjelder for må være taksert som landbruksenheter i skattesammenheng.

Länstyrelsen har etter förordning (2017:868) § 4 nr. 1 som oppgave å føre tilsyn med at eierforholdet avvikles, og kan etter

reglene i Ärvdabalken pålegge dødsbodeleierne å gjennomføre overføringen. Blir eiendomsforholdet ikke avviklet innen tiden, kan Länstyrelsen med hjemmel i Ärvdabalken kapittel 18 § 7 annet ledd, kreve at en domstol fastsetter bot/tvangsgebyr som kan bidra til at boet ikke lenger sitter med eiendommen. Länstyrelsen kan også gi utsettelse med avviklingen hvis det foreligger særlige grunner for det. Länstyrelsens pålegg og avgjørelse om utsettelse kan angripes ved søksmål til den alminnelige forvaltningsdomstolen.

Rent praktisk gjennomføres Länstyrelsens kontroll ved at skattemyndighetene årlig oversender en digital liste over landbrukseiendommer som har blitt liggende i dødsbo i det foregående året. Länstyrelsen foretar seg ikke noe med listen før det er gått to år. Da tas listen fram, og styrelsen ser om noe har skjedd med dødsboene. Länstyrelsen sender ut brev til dødsbodeleiere hvor eiendommen ikke er overført til ny eier, og påpeker at eierforholdet må avvikles i løpet av to år. Når det har gått fire år, sjekkes listen igjen. Der det fortsatt er en landbrukseiendom i dødsboet, fastsettes det en frist på to måneder for å overføre til ny eier. Arvingene kan søke om å få fristen forlenget.»

3.4 Forslaget i høringsnotatet

I høringsnotatet 23. juni 2020 ble det foreslått en frist for hvor lenge en landbrukseiendom kan bli værende i et dødsbo. Det ble foreslått en regel om at landbrukseiendommen må være overført til en ny eier innen fem år fra arvefallet.

Det ble i høringsnotatet drøftet *hvilke landbrukseiendommer* som bør omfattes av en slik regel. Det ble vist til at meldeplikten etter § 90 femte ledd i den nye arveloven retter seg mot eiendommer med minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog. Det ble lagt til grunn at en regel som setter en frist for å overføre landbrukseiendommen til en ny eier, bør gjelde de samme eiendommene. Det ble ansett som ønskelig at reglene om meldeplikt og en eventuell ny fristbestemmelse korresponderer med hverandre.

Hensynet til omliggende eiendommer kan likevel tilsi en regulering også av større eiendommer uten produktive arealer. Også slike eiendommer kan for eksempel være til hinder for at det kan gjennomføres forskjellige typer felles tiltak, for eksempel veiutbygging. Hensynet til tjenlig drift av omliggende eiendommer kan med

andre ord tilsi at også utmarkseiendommene over 1 000 dekar bør omfattes av en fristregel. I høringsnotatet ble det vist til at det i 2010 var ca. 5 413 slike eiendommer. Det ble på den bakgrunn reist spørsmål om en fristregel bør gjelde også for utmarkseiendommer uten produktive arealer. Departementet antok imidlertid at det i praksis kan bli utfordrende for tingrettene å finne ut av om eiendommen er en utmarkseiendom som faller inn under karakteristikken landbrukseiendom, eller ikke.

I høringsnotatet ble det også drøftet *hva plikten til å sørge for at landbrukseiendommen blir overført til en ny eier, bør bestå i*. Utgangspunktet var et ønske om ikke å gripe mer inn i de privatrettslige forholdene enn nødvendig. Om dette heter det i høringsnotatet:

«Departementet mener på dette grunnlaget at det vil være å gå unødvendig langt hvis boet pålegges en plikt til å gjennomføre skiftet slik skiftelovutvalget foreslo i NOU 2007: 16. Se omtale av skiftelovutvalgets forslag i punkt 2.2. Etter departementets syn er det tilstrekkelig at boet pålegges en plikt til å overdra landbrukseiendommen til ny eier [...].»

Videre ble følgende presisert:

«Ny eier kan være en eller flere arvinger i boet, eller en utenforstående. Ny eier i denne sammenheng kan også være en ektefelle eller samboer som skal sitte i uskifte etter §§ 14 eller 32. Bakgrunnen for dette er at overtakelse i uskifte regnes som et erverv i konsesjonslovens forstand og utløser lovbestemt boplikt, se omtale i punkt 3.2. Det bør imidlertid gå uttrykkelig fram av lovteksten at også ektefeller eller samboere som overtar i uskifte regnes som ny eier. [...]

Hensynet til å oppnå en tjenlig eiendoms- og bruksstruktur med driftsmessig gode løsninger, jf. jordloven § 1, kan tilsi at arvingene bør kunne velge å overdra hele eiendommen som selvstendig enhet, eller om de ønsker å dele eiendommen og holde tilbake bebyggelse med tomt mens det øvrige arealet (landbruksarealene) overdras til ny eier som tilleggsjord. Velger arvingene å dele fra bebyggelse med tomt, er den fradelte bebygde eiendommen ikke lenger en landbrukseiendom. Det er følgelig ikke behov for å lovfeste valgfriheten for arvingene, men lovteksten bør synliggjøre at det er landbrukseiendommen som skal overføres.»

En eventuell plikt til å overføre eiendommen innen en bestemt frist forutsetter at landbruksmyndighetene kan fastslå med sikkerhet om fristen er oppfylt eller ikke. Det ble derfor foreslått å kreve at overføringen av hjemmelen måtte være tinglyst.

I høringsnotatet ble *fristens lengde* drøftet ytterligere, og det ble vurdert om fristen bør være tre, fire eller fem år:

«I NOU 2007: 16 foreslo skiftelovutvalget at landbruksmyndighetene etter å ha mottatt melding fra tingretten skulle kunne fastsette en frist for salg, se omtale i punkt 2.2. Forslaget innebar at kommunen måtte fatte et enkeltvedtak om fristens varighet i hvert enkelt tilfelle. En fordel med dette er at fristen ville kunne tilpasses konkrete behov i det enkelte boet, evt. konkrete forhold som gjør seg gjeldende for den enkelte eiendommen. Forslaget forutsetter imidlertid at kommunen gjør en konkret vurdering fra sak til sak, og det åpner for at arvingene klager over fristen. Håndhevingen av regelen blir følgelig krevende for landbruksmyndighetene, noe som kan føre til at reglene blir lite effektive opp mot formålet som er å legge til rette for bedre etterlevelse av reglene om bl.a. boplikt. [...]

Fristens lengde bør være så romslig at arvingene innenfor lovens ramme bør ha en reell mulighet for å ordne opp selv. Fristens lengde bør samtidig bidra til å legge et visst press på arvingene og stimulere dem til å overdra til ny eier. Statistikken i punkt 4.2 viser at antallet eiendommer i dødsbo reduseres betydelig de første årene etter dødsfallet. Når eieren har vært død i fem år, viser statistikken at den senere reduksjonen fra år til år er forholdsvis liten. Opplysningene innebærer at hovedtyngden av arvinger i praksis overfører eiendommen til ny eier innen ett til tre år. Departementet ser ikke grunn til å gripe inn med bruk av tvang for å få overført eiendommen til ny eier i denne perioden.

Retten til å kreve offentlig skifte faller iht. § 130 annet ledd bort tre år etter dødsfallet. I punkt 3.2 er det vist til at Landbruks- og matdepartementet i sitt veiledningsmaterieell til kommunene gir uttrykk for at det som hovedregel kan legges til grunn at eiendommen er gått over til å være et tingsrettslig sameie når tidsfristen for å begjære offentlig skifte er ute. Hvis det er tilfelle, oppstår det boplikt. Hvis fristen settes til tre år, legger regelen til rette for en praksis i tråd med rundskrivet. En frist på tre år

legger også til rette for sammenheng mellom reglene i arv og skifteloven; fristreglene samkjøres. De svenske reglene fastsetter en frist på fire år, og bygger på at landbruksmyndighetene varsler boet etter to år.

En kort frist kan imidlertid påføre arvingene/boet og landbruksmyndighetene merarbeid, og omfanget av dette merarbeidet vil variere. Statistikkopplysningene i punkt 4.2 kan tyde på at en frist på tre år kan være snau for en forholdsvis stor andel av dødsboene. Det kan føre til at de må søke om utsatt frist, noe som innebærer et visst merarbeid både for arvingene og myndighetene i forhold til i dag. En lovbestemt frist for å overføre eiendommen til ny eier innebærer at kommunen istedenfor for eksempel dagens oppfølging av misligholdt bo- eller driveplikt, må ta stilling til om arvinger som oversitter fristen skal pålegges å overføre eiendommen, eventuelt om de skal få utsettelse med å overføre den. Settes det en lang tidsfrist, for eksempel fem år eller mer, vil antallet slike saker være færre enn om fristen er kortere. Hensynet til arvingene og kommunenes arbeidsbyrde kan tale for å sette en tidsfrist på for eksempel fem år.»

I høringsnotatet ble det også vurdert om det kan være behov for å kunne gi *fristutsettelse*:

«En frist som er fastsatt i loven tar ikke høyde for at det kan oppstå omstendigheter som gjør det umulig for arvingene å overholde fristen. Det er derfor behov for at loven åpner for at det kan gis utsatt frist. Det er vanskelig å forutse alle omstendigheter som kan hindre overføring av eiendommen. En eventuell hjemmel for å gi utsatt frist må derfor utformes nokså åpent. Hvis fristen er kort, bør det være enklere å få utsettelse enn ved en lang frist. Hjemmelen bør likevel ikke føre til at en hvilken som helst begrunnelse er tilstrekkelig for å gi utsatt frist.

En avgjørelse om å utsette fristen bør legges til landbruksmyndighetene. Avgjørelsen vil være et enkeltvedtak som kan påklages. I utkastet til lovtekst er myndigheten på samme måte som avgjørelsesmyndigheten etter jordloven og konsesjonsloven lagt til departementet som kan legge myndigheten videre til hhv. kommune eller fylkesmann.»

Videre ble det antatt at arvingene i boet bør *motta en orientering* om den lovbestemte plikten til å overføre eiendommen til en ny eier:

«Rent praktisk kan orienteringen gis når kommunen mottar melding etter § 90 femte ledd fra tingretten. Landbruksdirektoratet har utarbeidet en standardveiledning som rutinemessig sendes ut når kommunen mottar egenerklæringsskjema og ser at en landbrukseiendom med bo- og eller driveplikt har skiftet eier [...]»

Det ble også påpekt at et slikt varsel kan bidra til at boet blir skiftet innen tidsfristen for å begjære offentlig skifte.

Når det gjelder *sanksjonene ved manglende overholdelse av fristen*, ble det uttalt:

«Konsesjonsloven § 19 gir hjemmel for å tvangsselge konsesjonspliktig landbrukseiendom dersom det foreligger et vesentlig mislighold. Et eksempel på at det foreligger vesentlig mislighold er hvor eieren har misligholdt boplikten sin over lang tid. Regelen kan også egne seg hvor eiendommen ikke er overført til ny eier innen fristen i loven om arv og dødsboskifte. Departementet ber om høringsinstansenes syn på om regelen i konsesjonsloven § 19 bør få anvendelse når arvingene ikke har overdratt eiendommen til ny eier innen fristen.

Løsningen vil innebære at landbruksmyndighetene må forhåndsvarsle arvingene/dødsboet. Myndighetene må videre, gjennom et enkeltvedtak, ta stilling til om det foreligger vesentlig mislighold, og varsle om at det vil bli satt fram krav om tvangssalg. Selve begjæringen om tvangssalg regnes ikke som et enkeltvedtak.

Departementet legger til grunn at også reglene om odelsløsning i odelsloven § 29 får anvendelse i tilsvarende tilfeller slik at en odelsberettiget uavhengig av om vedkommende er arving i dødsboet eller ikke, kan løse eiendommen på odel.»

Det ble reist spørsmål om fristen for å overdra landbrukseiendommen bør gjelde uavhengig av *skifteform*. Landbruks- og matdepartementet pekte på den ene siden på at behovet for en fristregel antakelig er størst ved privat skifte, men at de samme hensynene kan gjøre seg gjeldende også ved offentlig skifte. Det uttales i høringsnotatet:

«Offentlig skifte krever enighet mellom arvingene om beslutninger om forvaltningen av boet og om gjennomføringen av skiftet, se lov om arv og dødsboskifte § 138. Dette fører til at

også offentlig skifte kan ta lang tid. Også i slike tilfeller kan det derfor være behov for en regel som stimulerer til at eiendommen overdras til ny eier.»

3.5 Høringsinstansenes syn

Spørsmålet i høringsnotatet om det bør fastsettes en tidsfrist for hvor lenge et dødsbo kan ha en landbrukseiendom i sin besittelse, har fått bred støtte i høringen. Følgende instanser støtter forslaget:

Landbruksdirektoratet, Fylkesmannen i Nordland, Fylkesmannen i Oslo og Viken, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordaland jordskifterett, Romsdal jordskifterett, Aurskog-Høland kommune, Bærum kommune, Fauske kommune, Fredrikstad kommune, Gjøvik kommune, Kinn kommune, Kvæningen kommune, Namsos kommune, Sarpsborg kommune, Vefsn kommune, Vik kommune, Advokatforeningen, Hus-eierne, Norges Bondelag, Norges skogeierforbund og Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Domstoladministrasjonen, Drammen tingrett, Oslo byfogdembete og NORSKOG har ikke tatt uttrykkelig stilling til spørsmålet om det bør innføres en fristregel, men har hatt andre merknader til forslaget. Ingen høringsinstanser har gått imot forslaget.

Norges Bondelag uttaler blant annet følgende om behovet for en regel som setter en frist for når landbrukseiendommen må være overført til en ny eier:

«Norges Bondelag støtter forslaget om at det i ny lov om arv og dødsboskifte fastsettes en regel om at arvingene innen en viss tidsfrist har plikt til å overføre landbrukseiendom som ligger i dødsbo, til ny eier. Vår erfaring er at landbrukseiendommer i dødsbo ofte blir stående lenge ubebodd, uten tilstrekkelig vedlikehold og uten at jorda holdes i hevd. En tidsfrist vil dermed ha stor betydning for den totale ressursutnyttelsen i distriktene, samt bidra til opprettholdelse av bosettingen på de aktuelle eiendommene. Det er vår erfaring når en eiendom ligger i et dødsbo at den forfaller over tid, noe som øker risikoen for at den på permanent basis blir en fritidseiendom i stedet for et bosted.

Landbrukseiendom som ligger i dødsbo, kan også over tid gir uklare og uoversiktlige

eierforhold. Dette kan bidra til utfordringer blant annet for gjennomføring av fellesaktiviteter der det er naturlig å inkludere landbrukseiendommen som ligger i dødsbo, f.eks. bygging av skogsbilveg. Tilsvarende utfordringer kan oppstå der fellesaktiviteten på omkringliggende eiendommer medfører at eierne av landbrukseiendommen i dødsbo må bidra, f.eks. ved å undertegne nabovarsel. Slike utfordringer kan reduseres kraftig med en tidsfrist.

Dersom arvingene ikke vil overta landbrukseiendommen, vil tidsfristen gi andre bønder mulighet til å overta jorda. Dels vil dette bidra til at den holdes i hevd, dels vil det bidra til å trygge næringsgrunnet for nabobruk som trenger tilleggsjord for å sikre eller utvikle driften på sine eiendommer.»

Norges Skogeierforbund uttaler seg også klart i favør av forslaget:

«Norges Skogeierforbund gir full støtte til å innføre en frist for hvor lenge landbrukseiendom kan være dødsbo. En frist vil legge til rette for å forvalte eiendommens ressurser på best mulig måte gjennom aktivt eierskap. Det vil også gjøre det enklere å gjennomføre fellestilltak der flere grunneiere er med.»

Fylkesmannen i Vestfold og Telemark støtter forslaget av hensyn til en god ressursforvaltning. Høringsinstansen peker på at mange kommuner har et stort behov for bosetting samtidig som at arvingene kan være tjent med å utsette salg, slik at boligmassen forfaller. Dersom boligmassen har forfalt, kan det etter denne høringsinstansens erfaring være vanskelig for kommunen å stille krav om boplikt. *Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordland jordskifterett* peker i tillegg på at områder med «uoppgjorte dødsbo med påfølgende etter hvert mange sameiere med lite tilknytning til eiendommen(e), kan bidra til utjellige eiendomsforhold i forhold til ressursutnyttning. Dette gjelder både den avdødes eiendom, og for naboer. Uoppgjorte dødsbo skaper også utfordringer med gjennomføring av saker for jordskifteretten».

Flere kommuner har uttalt seg om behovet for en fristregel. *Vefsn kommune* understreker i tillegg til hensynet til ressursutnyttelse i landbruket blant annet at kommunen opplever «stor interesse for landbrukseiendommer, men lite landbrukseiendommer til salgs».

NORSKOG gjør oppmerksom på at *NORSKOG* også tidligere har stilt spørsmål ved hvor stort

problemet med manglende skifte av landbrukseiendommer er, holdt opp mot ulempene ved å gripe inn i friheten ved et privat skifte og friheten til å tinglyse eller la være.

Høringsinstansene har vært delt i synet på fristens lengde. Noe over halvparten av de instansene som uttaler seg, foretrekker en frist på tre år fra dødsfallet. Nesten like mange foretrekker en frist på fem år, mens kun noen få tar til orde for en frist på fire år.

Norges Bondelag uttaler blant annet:

«Departementet foreslår at fristen skal være på fem år. Norges Bondelag mener at fristen bør settes til tre år. En slik frist vil gi arvingene tilstrekkelig med tid til å avklare hva de vil gjøre med eiendommen, samtidig som de får tid til å løse eventuelle uenigheter mellom seg. Det er viktig at tidsfristen ikke er for lang, siden en lengre frist kan medføre at arvingene utsetter beslutningen om hva de skal gjøre med landbrukseiendommen unødvendig lenge. Et hovedhensyn for å innføre tidsfristen er at jorda holdes i hevd, og en lengre tidsfrist vil kunne svekke noe av hensikten med dette hensynet.»

Norges Skogeierforbund uttaler seg i samme retning:

«Fristen bør være på 3 år. Det innebærer en samkjøring med de andre fristene i arv- og skiftelovgivningen. Ifølge høringsnotatet overfører hovedtyngden av arvinger i praksis eiendommen til ny eier i løpet av ett til tre år.»

Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene går inn for en frist på fem år:

«5 år er en rimelig frist for å gjennomføre eiendomsoverdragelsen på. Fristen vil fange opp dem som sliter med å gjennomføre overdragelsen av en eller annen grunn, og som det er behov for at det offentlige følger opp.»

Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordland jordskifterett har på dette punktet en likelydende uttalelse som *Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene*.

Det er bred enighet i høringen om at det er behov for å kunne gi utsatt frist. Enkelte instanser peker imidlertid på behovet for klare kriterier for når det skal kunne gis fristutsettelse. *Landbruksdirektoratet* uttaler blant annet følgende:

«Forslaget går ut på at fristen kan forlenges, hvis det foreligger særlige grunner. Dette gir muligheter for å innvilge mer tid i den utstrekning det er nødvendig. Siden fristen kan forlenges taler dette for at arvingenes behov for tid til avklaring av det fremtidige eierforholdet av landbrukseiendommen skal være godt ivaretatt med en lovbestemt frist på tre år. Samtidig er det viktig å peke på at dette blir en ny sakstype for landbruksmyndighetene, som kan medføre omfattende saksbehandling. Landbruksdirektoratet vil peke på at det er viktig at landbruksmyndighetene i størst mulig grad får klare kriterier for hva som anses som «særlige grunner» og hva som faller utenfor. Dette kan for eksempel utdypes i rundskriv.»

Landbruksdirektoratet, Fylkesmannen i Nordland, Fylkesmannen i Troms og Finnmark, Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordaland jordskifterett, Aurskog-Høland kommune, Bærum kommune, Fauske kommune, Fredrikstad kommune, Kinn kommune, Sarpsborg kommune, Vefsn kommune, Vik kommune, Advokatforeningen, Huseierne, Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, NORSKOG og Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene uttaler seg i favør av en lik fristregel uavhengig av om boet skiftes privat eller offentlig. *Domstoladministrasjonen, Oslo byfogdembete, Gjøvik kommune og Namsos kommune* tar til orde for at regelen bør gjelde bare når boet skiftes privat.

Det er bred enighet blant høringsinstansene om behovet for sanksjoner. *Norges Bondelag* uttaler blant annet dette om behov for og valg av sanksjoner:

«Norges Bondelag mener at eventuelle oversittelser av tidsfristen bør få konsekvenser, og at sanksjonsmulighetene bør være innrettet slik at arvingene ser seg tjent med å overholde fristen.

Norges Bondelag støtter derfor departementets forslag om å knytte brudd på tidsfristen opp mot konsesjonslovens § 19 som gir hjemmel til tvangssalg for konsesjonspliktig landbrukseiendom dersom det foreligger et vesentlig mislighold, og odelsloven § 28 som åpner for at en odelsberettiget uavhengig av om vedkommende er arving i dødsboet eller ikke, kan løse eiendommen på odels ved mislighold av bo- og driveplikten.»

Fredrikstad kommune gir uttrykk for at det fortrinnsvis bør benyttes tvangsmulkt, da det er et

omfattende arbeid å sette i gang tvangssalg av eiendommen.

Høringsinstansene har delt seg i spørsmålet om plikten til å overdra eiendommen bør begrenses til produktive arealer i jord- og skogbruk. I forarbeidene til § 90 femte ledd i den nye arveloven er det lagt til grunn at tingrettens meldeplikt etter denne bestemmelsen omfatter eiendommer på over fem dekar dyrket jord eller 25 dekar produktiv skog, se punkt 3.2 om dette. Disse høringsinstansene gir uttrykk for at en fristregel bør begrenses til slike produktive landbrukseiendommer: *Drammen tingrett, Fauske kommune, Fredrikstad kommune, Gjøvik kommune, Vefsn kommune og NORSKOG*. Følgende høringsinstanser uttaler seg i retning av at regelen bør gjelde også for andre (større) eiendommer med uproduktive arealer: *Landbruksdirektoratet, Fylkesmannen i Vestfold og Telemark, Indre Hordaland jordskifterett og Nord- og Midhordaland jordskifterett, Romsdal jordskifterett, Namsos kommune, Advokatforeningen, Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund og Tekna, etatsgruppen for jordskifterettene*. Blant disse høringsinstansene pekes det blant annet på at til tross for at slike arealer ikke anses for å være produktive i seg selv, kan det likevel være uheldig for utnyttelsen av naboeiendommer at arealene blir liggende uskiftet i et dødsbo.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet uttaler:

«KMD mener at myndigheten etter § 98 femte og sjette ledd samt § 119 a andre og tredje ledd bør legges direkte til kommunen. Kommunen er i stor grad landbruksmyndighet for jordbrukseiendom etter jordloven og konsesjonsloven, samt forvalter av arealer etter plan- og bygningsloven. LMD viser som nevnt i høringsnotatet til at det kan være aktuelt å gi myndigheten til kommunene, og vi mener en slik overføring bør skje direkte i loven. Det å legge myndigheten til kommunene, vil også være mest i samsvar med prinsippet i kommuneloven § 2-2 andre ledd.

Det er også uklart om LMD har tenkt at myndigheten skal delegeres eller overføres fra departementet til kommunene, så vi gjør for ordens skyld oppmerksom på at delegering til kommunene krever særskilt hjemmel.»

3.6 Departementets vurdering

I tråd med forslaget i høringsnotatet foreslås det å fastsette en frist for hvor lenge en landbrukseiendommen

dom kan bli værende i et dødsbo. Departementet foreslår at bestemmelsen inntas som ny § 99 a i den nye arveloven. Departementet legger vekt på at forslaget har fått bred støtte i høringen. Som det er pekt på i høringen, er det flere tungtveiende hensyn som taler i favør av å fastsette en tidsfrist for hvor lenge dødsboet skal kunne eie en landbrukseiendom. Departementet viser særlig til hensynet til en best mulig ressursutnyttning og forvaltning av eiendommen selv, hensynet til de omliggende eiendommene, hensynet til å sikre helårs bosetting og hensynet til å gjøre landbrukseiendom tilgjengelig for andre som vil løse ut eller kjøpe slike eiendommer for å drive aktivt.

Departementet ser samtidig at det gjør seg gjeldende hensyn som trekker i motsatt retning av en slik fristbestemmelse. Det vises til NORSKOGs høringsuttalelse, der det pekes på friheten ved det private skiftet og friheten til å tinglyse eller å la være. Departementet foreslår på den bakgrunn kun en plikt til å overdra landbrukseiendommen innen en viss tid. Det foreslås ikke en frist for å skifte dødsboet som sådan.

Departementet foreslår at fristregelen begrenses til landbrukseiendommer som omfattes av § 90 femte ledd i den nye arveloven, se omtalen av bestemmelsen i punkt 3.2. Dette er de eiendommene som omfattes av Landbruksregisteret, det vil si eiendommer med mer enn fem dekar jordbruksareal eller mer enn 25 dekar produktiv skog. Det er for disse eiendommene at begrunnelsen for å innføre en plikt til å overdra eiendommen innen en bestemt frist gjør seg sterkest gjeldende. Også for andre eiendommer er det ønskelig at skiftet skjer innen rimelig tid, men for disse er det først og fremst hensynet til de omliggende eiendommene som vil kunne begrunne en fristregel. Verken hensynet til å legge til rette for en god forvaltning av eiendommen, hensynet til å sikre helårsbosetting eller hensynet til å løse ut eiendom for andre som ønsker å drive aktivt, slår i særlig grad til for slike eiendommer. Det er imidlertid grunn til å understreke at det også for bo som ikke omfattes av den foreslåtte fristbestemmelsen i § 99 a, stilles krav til gjennomføringen av skiftet. Ved privat skifte følger det av § 119 første ledd tredje punktum at boet skal skiftes «innen rimelig tid», og hvis boet skiftes offentlig med bostyrer, følger det av § 150 første ledd tredje punktum at boet skal skiftes «uten unødig opphold».

Departementet foreslår at fristen for å overdra eiendommen til en ny eier settes til tre år fra dødsfallstidspunktet. Forslaget har fått god støtte blant høringsinstansene. Landbruksstatistikken viser at flertallet av dødsboene med landbrukseiendommer vil være skiftet i løpet av de tre første årene etter arvelaterens død, jf. vedlegg 1. Fristen innebærer at der skiftet av boet av en eller annen grunn ikke ligger an til å bli gjennomført i løpet av tre år, må arvingene likevel sørge for at landbrukseiendommen innen fristen er overført fra dødsboet eller uskifteboet til en ny eier med tinglyst hjemmel.

I tilfeller der en lengstlevende ektefelle eller samboer har valgt å overta i uskifte et bo der det inngår en landbrukseiendom, innebærer bestemmelsen at den lengstlevende har tre år på seg til å overta eiendommen selv eller overdra den til en annen. Fristregelen er ikke ment å påvirke fordelingen av verdier eller eiendeler i boet. For en eiendom det hviler odel på, vil det naturlige for eksempel ofte være å sørge for en overføring til den med best odelsrett.

Lovforslaget innebærer ellers at kommunen kan gi utsatt frist der det foreligger «særlige grunner», jf. forslaget til § 99 a annet ledd. Selv om formålet med fristregelen er å hindre at produktive landbrukseiendommer blir værende i dødsbo i lang tid, kan det være behov for å kunne komme i møte arvinger som på en lojal måte forsøker å gjennomføre en overdragelse innen fristen, men der dette av forskjellige grunner har blitt vanskelig.

Som påpekt i høringsnotatet vil de samfunnsmessige ulempene som følger av at landbrukseiendommer forblir lenge i dødsbo, være de samme uavhengig av om boet skiftes privat eller offentlig. Behovet for en fristregel synes likevel å være størst der boet skiftes privat. Det å la regelen gjelde også ved offentlig skifte kan i tillegg tenkes å gripe inn i det offentlige skiftet på en uheldig måte, slik det er påpekt i høringen. Departementet legger likevel vekt på at de fleste høringsinstansene har vært av den oppfatningen at regelen bør være den samme uavhengig av skifteform. En lik regel for privat og offentlig skifte vil også hindre at det begjæres offentlig skifte for å omgå plikten til å overdra landbrukseiendommen. Departementet har derfor kommet til at fristen for å overføre eiendommen til en ny eier bør gjelde både ved privat og offentlig skifte.

Det vises for øvrig til merknaden til § 99 a.

4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det foreslås i proposisjonen *en ny § 99 a* som går ut på at hvis det i dødsboet inngår en landbruks-eiendom som består av minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog, må eiendommen overføres fra dødsboet til en ny eier med tinglyst hjemmel innen tre år fra arvelaterens død. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 3. Følgen av en slik tidsfrist vil først og fremst ha betydning for arvinger som ikke ønsker, eller ikke klarer, å få avsluttet bobehandlingen innen tidsfristens utløp.

Forslaget forventes å gi en bedre utnytting av jord- og skogarealer, samt bidra til å sikre bosetting og bedre tilgangen til eiendommer for personer som ønsker å satse i landbruket. Forslaget vil gjøre det enklere for landbruksmyndighetene å sikre oppfyllelse av boplikten. Forslaget kan også gjøre det enklere for omliggende eiendommer å få gjennomført forskjellige typer fellestiltak, for eksempel fremføring av vei.

Den foreslåtte bestemmelsen pålegger kommunen å varsle dødsboet om fristen for å overføre eiendommen til en ny eier. Oversittes fristen, kan landbruksmyndighetene vurdere om det skal kreves tvangssalg. Dette er en ny sakstype for landbruksmyndighetene. Det er likevel ikke nytt at landbruksmyndighetene har ansvar for å følge opp de eiendommene dette dreier seg om. For eiendommer med lovbestemt boplikt har landbruksmyndighetene plikt til å vurdere om boplikten er misligholdt vesentlig. For eiendommer med jordbruksareal med driveplikt har landbruksmyndighetene plikt til å vurdere om driveplikten er misligholdt vesentlig. Dette er oppgaver som landbruksmyndighetene ikke nødvendigvis trenger å følge opp mens tidsfristen etter § 99 a løper,

men hvis denne fristen er utløpt uten at eiendommen er overført til en ny eier, må landbruksmyndighetene ta stilling til om det er tjenlig å bruke ordinære virkemidler knyttet til bo- og driveplikt, eller om det er hensiktsmessig å kreve tvangssalg av eiendommen med hjemmel i § 99 a tredje ledd. Forslaget innebærer etter dette først og fremst heller at landbruksmyndighetene får nye virkemidler enn at de får nye oppgaver.

Den foreslåtte bestemmelsen i § 99 a vil omfatte noen flere eiendommer enn dem det hefter bo- og driveplikt på. Hvor mange flere eiendommer det vil dreie seg om, og hvor mange eiendommer som vil kreve oppfølging fra landbruksmyndighetene, er uvisst. Det må legges til grunn at den foreslåtte bestemmelsen vil føre til at antallet dødsbo med landbrukseiendom vil bli lavere enn med gjeldende regler. Videre må det antas at en sanksjonert pliktbestemmelse i seg selv vil føre til at flere dødsbo sørger for å overdra eiendommen i tide. Det er grunn til å anta at de samlede oppgavene med oppfølging av slike bo reduseres for landbruksmyndighetene. Dette antas uansett å bli den langsiktige effekten av regelen når den har fått virke en stund.

Samlet legger departementet til grunn at forslaget har enkelte administrative konsekvenser, men at de økonomiske konsekvensene samlet sett vil være av svært beskjedent omfang. Eventuelle merutgifter for landbruksmyndighetene vil bli dekket innenfor Landbruks- og matdepartementets gjeldende budsjettammer.

De *øvrige endringene* i proposisjonen er av teknisk art og har ikke nevneverdige økonomiske eller administrative konsekvenser for det offentlige eller for private.

5 Merknader til de enkelte bestemmelser

Til arveloven § 43

Det foreslås å flytte forskriftshjemmelen i § 43 annet ledd til § 42 nytt femte ledd, som gir en mer naturlig plassering. Det foreslås ikke realitetsendringer.

Til arveloven § 77

I *annet punktum* er begrepet «gravlegat» erstattet av «midler til fremtidige utgifter til stell av graven», som gir en mer dekkende beskrivelse av hva det siktes til. En avtale om fremtidig stell av graven kan inngås med kirkevergen, den lokale menigheten og enhver annen som leverer slike tjenester der gravferden finner sted. I *tredje punktum* foreslås en presisering av forskriftshjemmelen slik at det klargjøres at det også kan gis regler i forskrift om utpeking av en person som skal ha ansvaret for graven og for bestilling av gravstellet.

Til arveloven § 89

§ 89 *første ledd første punktum* i den nye arveloven har regler om plikt til å melde dødsfall. Det følger av den nåværende bestemmelsen at dødsfall straks skal meldes til tingretten eller til namsmannen eller lensmannen der dødsfallet fant sted. Meldingen skal gis av legen som utstedte dødsattesten, av den avdødes ektefelle, samboer eller nærmeste slektninger eller av person som var til stede ved dødsfallet. Den meldepliktige kan gi en annen i oppdrag å melde dødsfallet på sine vegne.

Folkehelseinstituttet, eHelse og Skatteetaten har sammen arbeidet for å få på plass en elektronisk døds melding til erstatning for den eksisterende manuelle ordningen. Fordelen med en digital melding er at relevante registre kan oppdateres langt raskere enn ved en manuell meldingsrekke. Målsetningen er at dødsfall skal kunne meldes elektronisk både til Folkeregisteret og til Dødsårsaksregisteret i alle kommuner og i alle helseforetak, men dette vil neppe være på plass for alle kommuner når den nye arveloven trer i kraft 1. januar 2021. Det er etter dette behov for å tilpasse bestemmelsen i § 89 første ledd til

den pågående endringsprosessen der manuelle og digitale meldinger må kunne anvendes parallelt.

Det foreslås på denne bakgrunnen å legge til rette for et tosporet system – i alle fall i en overgangsfase. Det foreslås å videreføre de nåværende reglene, men med et unntak for tilfeller der dødsfallet meldes elektronisk av legen. Det legges til grunn at hver kommune og hvert helseforetak i overgangsperioden velger én løsning som sin hovedløsning, slik at tingrettene skal kunne forutse om meldingen kommer digitalt eller manuelt, og innrette seg etter det. En slik løsning innebærer også at man vil kunne ha et manuelt alternativ som beredskap dersom det elektroniske systemet for melding av en eller annen grunn ikke skulle være tilgjengelig.

Det foreslås i tillegg en begrensning i antall etater som dødsfallet skal kunne meldes til når dødsfallet ikke meldes elektronisk. Gitt en forventning om at det vil bli få manuelle meldinger om dødsfall, foreslås det at meldingen fra lovens ikrafttredelse kun skal rettes til tingrettene. Forslaget innebærer at lensmennene og namsmennene ikke lenger skal motta meldinger om vanlige dødsfall, og at disse instansene da ikke lenger trenger å opprettholde rutiner for dødsfallsmelding. Melding om unaturlig dødsfall skal imidlertid skje fra legen direkte til politiet slik som før. Dette gjelder uansett om meldingen skjer manuelt eller elektronisk.

En ytterligere endring er at meldingen i disse tilfellene skal gis til tingretten der den avdøde hadde bopel, eventuelt oppholdssted, jf. henvisningen til § 84. Etter gjeldende lov skal meldingen gis til tingretten der dødsfallet fant sted. Det kan være forenklende om meldingen i stedet rettes til tingretten som vil ha oppgaver i forbindelse med dødsfallsbehandlingen.

Nåværende første ledd fjerde punktum foreslås flyttet til *annet ledd*.

I *tredje ledd* foreslås det at forskriftshjemmelen også skal omfatte opplysningsplikten etter annet ledd. Videre foreslås det en utvidelse av derogasjonshjemmelen slik at man i forskrift kan gjøre unntak fra reglene i annet ledd. I en slik forskrift kan det være aktuelt å regulere nærmere hvilke

opplysninger som skal gis, og hvordan de skal gis. Det kan også være aktuelt å begrense opplysningsplikten gjennom forskrift hvis behovet for opplysningene reduseres fordi tingretten kan få informasjon på annen måte, for eksempel gjennom registerdata.

Til arveloven § 92

Det foreslås å endre henvisningen til skatteforvaltningsloven § 3-3 da skatteforvaltningsloven nå er endret slik at det i stedet skal henvises til § 3-10.

Til ny § 99 a i arveloven

I *første ledd* fastsettes en frist for hvor lenge en landbrukseiendom kan inngå i et dødsbo. Det følger av *første punktum* at dersom det i dødsboet befinner seg en landbrukseiendom, skal denne eiendommen overføres fra dødsboet til en ny eier innen tre år regnet fra tidspunktet for arvelaterens død. En landbrukseiendom defineres i lovteksten som en eiendom som består av minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog. Dette omfatter de samme eiendommene som de som omfattes av tingrettens meldeplikt etter § 90 femte ledd, se punkt 3.2. Plikten til å overdra eiendommen kan oppfylles ved salg til en tredjepart eller ved at en av arvingene, herunder ektefellen eller samboeren, overtar eiendommen, jf. særlig arveloven §§ 104 og 108. Bestemmelsen innebærer en plikt både til å sørge for at eiendommen overdras til en ny eier, og til å bidra til at den tinglyste hjemmelen blir overført i Kartverkets registre. Både overdragelsen og registreringen skal være gjennomført innen fristen på tre år. I praksis betyr dette at dødsboet bør gjøre overdragelsen av eiendommen betinget av at mottakeren påtar seg å tinglyse innen fristen. Bestemmelsen gir ingen frist for når boet som sådan skal være skiftet.

Plikten til å overføre landbrukseiendommen til en ny eier innen tre år omfatter også tilfeller der en sameieandel i en slik landbrukseiendom inngår i dødsboet, jf. *første ledd annet punktum*.

I *første ledd tredje punktum* presiseres det at også en lengstlevende ektefelle eller samboer som får eiendommen overført til seg, blir ansett som ny eier i lovens forstand. For en ektefelle eller samboer i uskifte innebærer det at denne innen tre år må ha overført landbrukseiendommen til seg selv, til en annen arving eller til en tredjepart. Dersom den lengstlevende ektefellen eller samboeren allerede fra dødsfallstidspunktet har bestemt seg for at eiendommen skal overtas

av andre, kan et alternativ være at boet overtas i delvis uskifte. For samboere er delvis uskifte det normale, jf. den nye arveloven § 32 første ledd, men en samboer kan ha rett til å sitte i uskifte med en landbrukseiendom etter testament eller samtykke, jf. § 32 annet ledd.

Plikten til å overdra landbrukseiendommen innen en frist på tre år er ikke ment å påvirke den fordelingen av verdier og eiendeler som ellers følger av loven. Reglene i kapittel 15 avsnitt III gjelder på vanlig måte. Det vil si at blant annet reglene om skiftetakst, om rett til å overta bestemte eiendeler, om rett til å kreve eiendeler solgt og om plikt til å betale det overskytende tilbake til boet når en eiendel er overtatt, også gjelder når en landbrukseiendom må selges før resten av boet er gjort opp. De nevnte bestemmelsene må anvendes så langt de passer i lys av at det kun er landbrukseiendommen som skal overdras på dette tidspunktet og ikke samtlige eiendeler.

Det følger av *første ledd fjerde punktum* at kommunen skal varsle dødsboet om fristen etter *første punktum* innen ett år etter dødsfallet. Det er naturlig at varselet inneholder nærmere informasjon om plikten til å overføre eiendommen, hva som skal til for at arvingene kan etterleve plikten innenfor tidsfristen, og informasjon om sanksjonene ved mislighold. Tidlig veiledning kan sikre en god prosess uten unødig bruk av saksbehandlingsressurser og sanksjonshjemler.

Om kommunen skulle varsle for sent eller varsel skulle utebli, vil ikke det forlenge fristen etter *første punktum*. Kommunens plikt til å varsle dødsboet forutsetter at kommunen har fått kunnskap om at det inngår en landbrukseiendom i boet. Slik kunnskap vil kommunen normalt kunne få ved at tingretten har gitt melding til landbruksmyndighetene i kommunen etter arveloven § 90 femte ledd. Tingretten vil kunne få opplysninger om at det inngår en landbrukseiendom i boet, gjennom egne undersøkelser, jf. Prop. 107 L (2017–2018) side 318, og gjennom arvingenes opplysningsplikt, jf. arveloven § 89 annet ledd. Kommunen vil imidlertid ha varslingsplikt også om den på annen måte er gjort kjent med at det inngår en landbrukseiendom i boet. Om det på det tidspunktet kommunen får tilstrekkelig kunnskap til å kunne varsle dødsboet, har gått mer enn ett år fra dødsfallet, bør varselet gis innen rimelig tid.

I *annet ledd* er kommunen gitt en adgang til å forlenge fristen etter *første ledd første punktum* når det foreligger «særlige grunner». Har arvingene kommet godt i gang med og har en god prosess for å få gjennomført overdragelsen av eiendommen, men det har oppstått forsinkelser i frem-

driften utenfor arvingenes kontroll, vil det kunne tilsi at det gis fristutsettelse. Slike forsinkelser kan for eksempel følge av at den som er ansvarlig for gjennomføringen av skiftet eller overføringen av eiendommen, på grunn av sykdom eller andre forhold ikke lenger er i stand til å utføre sine oppgaver, eller av at en arving som har rett til å løse eiendommen på odell, uventet takker nei. Behov for å gi flere arvinger tilbud om å løse eiendommen på odell, noe som vil gi hver av arvingene rett til seks måneder til å områ seg, jf. odelsloven §§ 19 og 51, kan også tenkes å utgjøre en særlig grunn. Videre kan det være aktuelt å gi fristutsettelse i saker om såkalt «herreløs arv» etter arveloven §§ 76 og 77, da bobehandlingen i disse sakene kan trekke ut i tid i forbindelse med avklaringer av om det finnes arvinger. Uenighet mellom arvingene eller manglende kunnskap om reglene vil derimot i seg selv ikke utgjøre en særlig grunn til å gi fristutsettelse. En kort fristutsettelse kan likevel tenkes også i slike tilfeller hvis det vil redusere kommunens bruk av ressurser til oppfølging og vedtak, gi bedre ressursutnyttelse og innebære en raskere overføring til en ny eier enn det som vil være tilfellet hvis det skal gjennomføres et tvangssalg av eiendommen.

Kompetansen etter annet ledd ligger til kommunen der eiendommen ligger. Om en landbrukseiendoms areal ligger i mer enn én kommune, ligger kompetansen til den kommunen som ellers ville ha fulgt opp den aktuelle eiendommen etter den etablerte oppgavefordelingen mellom kommunene.

Det følger av *tredje ledd første punktum* at kommunen «kan» la eiendommen selge etter konsesjonsloven § 19 hvis fristen etter første eller annet ledd oversittes. Lovforslaget gir her en adgang til å vurdere om det i det konkrete tilfellet er hensiktsmessig å gjennomføre et tvangssalg etter den nevnte bestemmelsen i konsesjonsloven. Kommunen har med andre ord ingen plikt til å gjennomføre et tvangssalg ved fristoversittelse, men det må utøves et skjønn som sikrer likebehandling og forutberegnelighet. Vurderingen bør primært være basert på de hensynene som begrunner fristbestemmelsen i første ledd.

I tredje ledd *annet punktum* er det fastslått at reglene om odelsløsning i odelslova § 28 får tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at en odelsberettiget, uavhengig av om vedkommende er arving i boet eller ikke, kan løse eiendommen på odell. Odelslova § 8 regulerer hvem som har odelsrett til eiendommen.

Det følger av *fjerde ledd* at departementet er klageinstans for kommunens vedtak etter annet

ledd og tredje ledd første punktum. Denne kompetansefordelingen er ment å sikre mulighet for utøvelsen av et vesentlig lokalt skjønn samtidig som at man legger til rette for statlige myndigheters innflytelse i saker om eiendoms- og bruksstruktur av nasjonal interesse. Det vises i den forbindelse til høringsuttalelsen fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, gjengitt i punkt 3.5.

I *femte ledd* er departementet gitt kompetanse til å gi forskrift med nærmere regler om oppgavefordeling, saksbehandling og øvrig gjennomføring av bestemmelsene i første til fjerde ledd. Utarbeiding av en veileder eller rundskriv kan også være egnet for å lette gjennomføringen og sikre en enhetlig praksis på området.

For tilfeller der arvelateren døde før ny § 99 a trer i kraft, er det foreslått en overgangsbestemmelse om anvendelsen av § 99 a i lovens del II nr. 2.

Til arveloven § 149

Det foreslås en justering av ordlyden i *annet ledd første punktum* . Bestemmelsen gjelder forsikringsordning for bostyrere. Departementet legger til grunn at dagens ordning i regi av Advokatforeningen og med godkjennelse av Domstoladministrasjonen videreføres etter ikrafttredelsen av den nye loven. Det kan være behov for en regulering av godkjennelsesordningen i forskrift. Lovforslaget går ut på å tydeliggjøre at det er regler om godkjennelsen som kan fastsettes i forskrift, ikke selve godkjennelsen.

Til arveloven § 181

§ 181 har regler om endringer i annen lovgivning som følge av den nye arveloven. Bestemmelsen gir, slik den nå er utformet, bare en begrenset regulering av hvilke endringer som må foretas i andre lover. Med den foreslåtte endringen av § 181 tas det sikte på å gi en mer fullstendig regulering av endringer det er behov for i annen lovgivning.

Skifteloven oppheves ved ikrafttredelsen av den nye arveloven, jf. § 179 annet ledd i den nye loven. Reglene om dødsboskifte er inntatt i den nye arveloven, mens ekteskapsloven får et nytt kapittel 18 med regler om fremgangsmåten ved delingen av formuen ved separasjon og skilsmisse. Reglene i nytt kapittel 18 i ekteskapsloven er videreført uendret i forslaget til § 181 nr. 1. Det samme gjelder andre innholdsmessige endringer som allerede følger av § 181 slik bestemmelsen nå er vedtatt.

Forslagene til nye endringsbestemmelser i § 181 gjelder i hovedsak justering av lov- og paragrafhenvvisninger og endringer som følge av

endret begrepsbruk. Slike endringer av rent teknisk art omtales i liten grad i merknadene under. Når det gjelder endret begrepsbruk sammenlignet med arveloven 1972 og skifteloven 1930, vises til Prop. 107 L (2017–2018) side 37–38.

Til nr. 1 (endringer i ekteskapsloven)

Når det gjelder endringene i § 69, § 77, ny § 78 a og nytt kapittel 18, vises til merknadene til bestemmelsene i Prop. 107 L (2017–2018) på side 362–366.

For øvrig går endringsforslagene ut på justeringer av paragrafhenvisninger mv.

Til nr. 5 (endringer i odelslova)

Det foreslås en endring av § 56 første ledd. Bestemmelsen i tredje punktum foreslås flyttet fra skifteloven § 62 første ledd til odelslovas regler om åsetestakst. Fjerde punktum svarer til tidligere tredje punktum. De øvrige endringene i odelslova går ut på å endre henvisninger til skifteloven og arveloven 1972 slik at det i stedet vises til den nye arveloven.

Til nr. 6 (endringer i foreldelsesloven)

Nåværende § 15 nr. 1 tredje punktum i foreldelsesloven har en særregel om avbrudd av foreldelse ved begjæring om avgjørelse etter skifteloven § 11 annet ledd annet punktum. Departementet ser ikke grunn til en videreføring av bestemmelsen ved siden av § 15 nr. 1 første punktum. Se i den forbindelse Kjønstad/Tjomsland: Foreldelsesloven (1983) side 109.

Til nr. 8 (endringer i rettshjelploven)

Det foreslås å rette en inkurie i § 16 annet ledd, se nr. 2 i bestemmelsen. § 16 annet ledd ble endret ved endringslov 16. desember 2016 nr. 97. Formålet med denne endringen var at domstolen ikke lenger skulle kunne innvilge fri sakførsel i saker om felleseieskifte, jf. Prop. 14 L (2016–2017) punkt 3. Ved en feil ble henvisningen til ekteskapsloven helt sløyfet. Det fremgår dermed ikke lenger at domstolen fortsatt kan innvilge fri sakførsel i andre saker etter ekteskapsloven. Dette omfatter blant annet krav om å kjenne et ekteskap ugyldig, skilsmisse ved dom og krav om ektefellebidrag. I sammenheng med at det foreslås å rette den nevnte inkurien, foreslås det av pedagogiske hensyn også en lovteknisk endring av § 16 annet ledd slik at de forskjellige sakstypene fremgår av en punktoppstilling.

Til nr. 11 (endringer i rettsgebyrloven)

Når det gjelder endringene i § 16 nr. 1 og 3 og § 18 annet og tredje ledd, vises til merknaden til disse bestemmelsene i Prop. 107 L (2017–2018) på side 366. For øvrig går endringsforslagene ut på å endre paragrafhenvisninger mv. og endringer som følge av endret begrepsbruk i den nye arveloven.

Til nr. 12 (endringer i konkursloven)

I § 126 tredje ledd første punktum foreslås det å føye til samboere siden også samboere kan sitte i uskifte både etter gjeldende arvelov §§ 28 c flg. og etter kapittel 6 i den nye arveloven.

Til nr. 13 (endringer i dekningsloven)

Det vises til merknaden til bestemmelsen i Prop. 107 L (2017–2018) på side 366.

Til nr. 17 (endringer i husstandsfellesskapsloven)

Det vises til merknadene til bestemmelsene i Prop. 107 L (2017–2018) på side 366–367.

Til nr. 18 (endringer i tvangsfullbyrdelsesloven)

I § 4-8 første ledd første punktum foreslås det å føye til samboere siden også samboere kan sitte i uskifte både etter gjeldende arvelov §§ 28 c flg. og etter kapittel 6 i den nye arveloven.

Til nr. 21 (endringer i gravferdsloven)

Det vises til merknaden til forslaget om et nytt tredje punktum i § 9 femte ledd i Prop. 107 L (2017–2018) på side 367.

Til nr. 24 (endringer i skatteloven)

I §§ 9-7 og 9-13 er samboere tatt med siden også samboere kan ha arverett etter loven (både etter arveloven 1972, jf. endringslov 19. desember 2008 nr. 112, og arveloven 2019). For øvrig er endringene i skatteloven av rent teknisk art.

Til nr. 25 (endringer i deltakerloven)

Det foreslås i annet ledd første punktum at reglene om tidsbegrenset ervervstillatelse i § 7 annet ledd ikke bare skal gjelde når et fartøy overtas av slektsarvinger eller ektefelle etter arveloven kapittel 2 eller 3, men også når et fartøy overtas av

arveberettiget samboer etter arveloven kapittel 4. En tilsvarende endring foreslås i annet ledd *trede punktum* ved at samboere i uskifte er tatt med i tillegg til ektefeller i uskifte. Det foreslås videre en presisering av at bestemmelsen om tidsbegrenset ervervstillatelse så lenge uskifteboet består bare gjelder når fartøyet inngår i uskifteboet. At fartøyet ikke inngår i uskifteboet, kan være aktuelt særlig for samboere, jf. arveloven § 32 første og annet ledd, men dette kan også være tilfellet for ektefeller.

Til nr. 29 (endringer i konsesjonsloven)

Det foreslås en mindre justering av *lovens tittel*, slik at den kommer i samsvar med den vanlige måten å utforme lovtitler på. I den nåværende tittelen er parenteser med korttittelen «(konsesjonsloven)» etterfulgt av «mv.». Det foreslås at denne forkortelsen plasseres foran parenteser med korttittelen. Som følge av denne endringen foreslås det endringer også i bestemmelser i enkelte andre lover som viser til konsesjonslovens tittel, se forslagene til endring av energiloven § 10-3, jordlova § 3 og havenergiloa § 10-7 (nr. 16, 20 og 34 i lovforslaget).

Endringen av § 5 går kun ut på en endring av en henvisning.

Til nr. 31 (endringer i tvisteloven)

Endringen av § 6-2 er i tråd med Skiftelovutvalgets lovforslag i NOU 2007: 16. Det vises til punkt 34.4 i Prop. 107 L (2017–2018).

Til nr. 33 (endringer i vergemålsloven)

Når det gjelder endringen av § 41, vises til merknaden til bestemmelsen på side 367 i Prop. 107 L (2017–2018).

Vergemålsloven § 42 gjelder blant annet vergens adgang til å gi «avkall eller avslag på arv» på vegne av personen med verge. Det foreslås at ordet «avslag» går ut av lovteksten som følge av at denne terminologien ikke er videreført i den nye arveloven § 74. I den nye arveloven brukes ordet «avkall» uansett om arvingen frasier seg retten til arv før eller etter arvefallet.

Til nr. 35 (endringer i lov om forsvunne personer)

Endringene i §§ 15 og 16 er av rent teknisk art og gjelder endringer av henvisninger. Når det gjelder endringen av § 19, vises til merknaden til bestemmelsen på side 367 i Prop. 107 L (2017–2018).

Til nr. 36 (endringer i skatteforvaltningsloven)

Endringene i skatteforvaltningsloven § 3-10 går for det første ut på at samboere blir likestilt med ektefeller. Bestemmelsen innebærer med denne endringen at taushetsplikten etter skatteforvaltningsloven ikke er til hinder for at det gis opplysninger til ektefeller, samboere og arvinger når de kan vise til et saklig behov for innsyn. Departementet legger til grunn at den som har arverett eller rett til uskifte, gjennomgående vil ha et saklig behov for innsyn frem til skifteform er valgt siden opplysninger om arvelaterens formues- og inntektsforhold kan være avgjørende for beslutningen om hvorvidt boet skal skiftes privat eller offentlig eller om boet skal overtas uskiftet.

Videre foreslås det en ny bestemmelse om innsynsrett for dem som har formuesfullmakt mv. etter arveloven § 92 første og annet ledd. Den som har slik fullmakt, trenger etter forslaget ikke å påvise saklig grunn. Se for øvrig punkt 25.4 i Prop. 107 L (2017–2018).

I § 10-3 er «loddeier» erstattet av «arving» siden ordet «loddeier» ikke er videreført i den nye arveloven.

Til ikrafttredelses- og overgangsreglene

I *del II nr. 1* foreslås det at endringsloven trer i kraft straks. Dette innebærer at arveloven er endret fra tidspunktet for sanksjoneringen av endringsloven. Selve arveloven vil imidlertid først tre i kraft 1. januar 2021.

For forslaget om en ny § 99 a i den nye arveloven, jf. punkt 3 i proposisjonen, foreslås det likevel at bestemmelsen trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer. I og med at bestemmelsen innebærer en ny sakstype for landbruksmyndighetene, kan det være behov for å sette denne bestemmelsen i kraft på et senere tidspunkt.

I *nr. 2* foreslås det en overgangsregel som knytter seg til forslaget til ny § 99 a. Det følger av § 99 a første ledd første punktum at hvis det i dødsboet inngår en landbrukseiendom som består av minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog, må eiendommen overføres fra dødsboet til en ny eier med tinglyst hjemmel innen tre år fra arvelaterens død. I *nr. 2 første punktum* foreslås det at når arvelateren er død før ikrafttredelse av § 99 a, regnes treårsfristen fra tidspunktet for ikrafttredelsen av § 99 a, ikke fra tidspunktet for arvelaterens død.

Annet punktum knytter seg til bestemmelsen i § 99 a første ledd fjerde punktum, som slår fast at kommunen innen ett år etter dødsfallet skal varsle

dødsboet om fristen for å overføre eiendommen til en ny eier etter § 99 a første ledd første punktum. Overgangsbestemmelsen i annet punktum innebærer at hvis kommunen ikke er kjent med at det inngår en landbrukseiendom i dødsboet, gjelder det heller ingen varslingsplikt. Videre følger det av bestemmelsen at dersom kommunen får slik kunnskap, regnes fristen på ett år tidligst fra det tidspunktet kommunen fikk nødvendig kunnskap om dødsboet og landbrukseiendommen. Har kommunen nødvendig kunnskap før ikrafttredelsen av § 99 a, skal dødsboet varsles innen ett år etter ikrafttredelsen.

I *nr. 3* foreslås det at departementet kan gi nærmere overgangsregler.

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i arveloven (landbrukseiendommer i dødsbo mv.).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i arveloven (landbrukseiendommer i dødsbo mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endringer i arveloven (landbrukseiendommer i dødsbo mv.)

I

I lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte gjøres følgende endringer:

§ 43 annet ledd blir nytt femte ledd i § 42.

§ 77 annet og tredje punktum skal lyde:
Departementet skal påse at utgiftene til bobehandling og gravferd blir dekket, og at det blir satt av midler til fremtidige utgifter til stell av graven. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om oppgavene etter denne paragrafen, herunder om utpeking av en ansvarlig for graven og bestiller av gravstellet.

§ 89 skal lyde:

§ 89 *Melding om dødsfall. Opplysninger om den avdøde*

Dødsfall skal straks meldes til tingretten som skal behandle dødsboet etter § 84, hvis ikke legen melder dødsfallet til Folkeregisteret. Meldingen skal gis av legen som utstedte dødsattesten, av den avdødes ektefelle, samboer eller nærmeste slektninger eller av person som var til stede ved dødsfallet. Den meldepliktige kan gi en annen i oppdrag å melde dødsfallet på sine vegne.

Ektefelle, samboer, de nærmeste slektningene og testamentsarvinger etter den avdøde plikter å gi opplysninger om det de vet om den avdødes formuesforhold og slektskapsforhold og om andre spørsmål som har betydning for den videre behandlingen av dødsboet, herunder om de kjenner til om den avdøde har opprettet testament. Fører dødsfallet til at ingen lenger har foreldreansvaret for et barn, skal det opplyses om dette.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om melding og opplysninger etter første og annet ledd, herunder om innholdet, til hvem meldingen eller opplysningene skal gis, og hvordan opplysningene skal behandles og meldes videre. I forskriften kan det gjøres unntak fra reglene i første og annet ledd.

§ 92 første ledd første punktum skal lyde:

Retten kan gi arvingene fullmakt til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt, jf. skatteforvaltningsloven § 3-10.

Ny § 99 a skal lyde:

§ 99 a *Frist for å overføre landbrukseiendom til ny eier*

Hvis det i dødsboet inngår landbrukseiendom som består av minst fem dekar jordbruksareal eller minst 25 dekar produktiv skog, må eiendommen overføres fra dødsboet til en ny eier med tinglyst hjemmel innen tre år fra arvelaterens død. Det samme gjelder om det i dødsboet inngår en del av en slik eiendom. Som ny eier regnes også gjenlevende ektefelle eller samboer som eiendommen overføres til. Kommunen skal innen ett år etter dødsfallet varsle dødsboet om fristen etter første punktum.

Kommunen der eiendommen ligger, kan etter søknad forlenge fristen etter første ledd hvis det foreligger særlige grunner.

Oversittes fristen etter første eller annet ledd, kan kommunen der eiendommen ligger, la eiendommen selge etter konsesjonsloven § 19. Reglene om odelsløsning i odelslova § 28 gjelder tilsvarende.

Departementet er klageinstans for kommunens vedtak etter annet ledd og tredje ledd første punktum.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om oppgavetildeling og saksbehandling ved gjennomføring av bestemmelsene i første til fjerde ledd.

§ 149 annet ledd første punktum skal lyde:

Bostyreren skal for sitt mulige ansvar som bostyrer være sikret gjennom en forsikringsordning godkjent etter regler fastsatt av departementet i forskrift.

§ 181 skal lyde:

§ 181 *Endringer i andre lover*

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap gjøres følgende endringer:

§ 7 bokstav e første og annet ledd skal lyde:

Hver av brudefolkene skal erklære skriftlig på ære og samvittighet om han eller hun har inngått ekteskap eller registrert partnerskap tidligere, eller om han eller hun sitter i uskiftet bo etter en tidligere samboer etter arveloven § 32. I tilfelle skal det legges fram bevis for at det tidligere ekteskapet eller det registrerte partnerskapet er opphørt ved død eller ved skilsmisse, eller oppløst etter § 24.

Bevis for at den tidligere ektefellen eller den registrerte partneren er død, føres som regel ved attest fra en innenlandsk eller utenlandsk offentlig myndighet. Kan slik attest ikke skaffes, kan partene legge sine opplysninger og bevis fram for vedkommende tingrettsdommer, jf *arveloven § 84 første ledd*. Hører skiftet ikke under norsk tingrett, kan spørsmålet bringes inn for tingrettsdommeren på det stedet der ekteskapsvilkårene prøves. Retten avgjør ved kjennelse om bevisene skal godtas. Kjennelsen kan ankes av den som avgjørelsen går mot. Er bevisene godtatt, skal retten gi melding til fylkesmannen, som kan anke kjennelsen.

§ 8 fjerde og femte ledd skal lyde:

Erklæring som nevnt i første ledd kan ikke gis av noen som er under 18 år eller fratatt rettslig handleevne, hvis ikke vergen har gitt samtykke til privat skifte etter § 96 *første ledd første punktum bokstav c*.

Første, annet og fjerde ledd gjelder tilsvarende for den som har sittet i uskiftet bo etter en tidligere samboer etter arveloven *kapittel 6*.

§ 32 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Bestemmelsene i *arveloven kapittel 17 avsnitt V* får tilsvarende anvendelse.

§ 43 tredje ledd skal lyde:

Ved opphør av uskiftet skal delingen skje etter reglene i arveloven § 29 *tredje ledd* dersom det ikke i ektepakten er bestemt en mer lik fordeling av formuen.

§ 69 første ledd første punktum skal lyde:

Bli ikke ektefellene enige om verdien av eiendeler som den enkelte beholde etter § 66 eller overta etter § 67, fastsettes verdien *etter begjæring* ved skiftetakst.

§ 69 annet ledd annet punktum skal lyde:

I andre tilfeller skal verdsettelsen *knyttes til verdien på det tidspunktet det blir* bestemt hvem som skal overta eiendelen, *hvis ikke noe annet blir avtalt*.

§ 77 tredje ledd skal lyde:

Om forholdet ellers mellom den gjenlevende ektefellen og avdødes arvinger, *herunder om retten til å overta eiendeler ved delingen*, gjelder reglene i arveloven.

I kapittel 15 skal ny § 78 a lyde:

§ 78 a *Tap av retten til deling av felleseie*

Blir en ektefelle dømt for en straffbar handling mot den avdøde ektefellen, og handlingen forårsaket dødsfallet, kan retten bestemme at deling av felles-eiemidler ikke skal finne sted. Arveloven § 72 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende så langt de passer.

§ 90 tredje punktum skal lyde:

Reglene om registrering i *arveloven § 91* får tilsvarende anvendelse så langt de passer.

§ 91 annet punktum skal lyde:

Når det er åpnet offentlig skifte, treffer den tingrett som skifter boet avgjørelsen, jf § 104.

Etter § 93 skal ny del V lyde:

Del V. Prosessuelle bestemmelser

Kapittel 18. Fremgangsmåten ved delingen av formuen ved separasjon og skilsmisse mv.

§ 94 *Kapitlets virkeområde. Skifteformene*

Er ektefellene i en situasjon som nevnt i § 57, gjelder reglene i dette kapitlet for fremgangsmåten ved delingen.

Deling av formuen kan skje ved privat skifte eller offentlig skifte.

§ 95 *Fremgangsmåten ved privat skifte*

Hvis det ikke åpnes offentlig skifte etter § 96, gjennomfører ektefellene selv oppgjøret.

§ 96 *Åpning av offentlig skifte*

Har ektefellene formue som er felleseie, skal det åpnes offentlig skifte

- a) hvis en ektefelle krever det,
- b) hvis det kreves av en arving eller kreditor som har rett til å kreve deling etter § 57,
- c) hvis en ektefelle er fratatt rettslig handleevne, med mindre vergen skriftlig samtykker i at boet skiftes privat,
- d) hvis en ektefelle er fraværende utenfor riket eller hans eller hennes oppholdssted ikke er kjent.

Krav etter første punktum bokstav a og b kan fremmes inntil bindende avtale om oppgjøret er inngått mellom ektefellene.

Har ektefellene fullstendig særeie, skal det åpnes offentlig skifte hvis begge ektefellene krever det. Ektefellene må kreve offentlig skifte innen to år etter at ekteskapet ble oppløst, jf. § 25.

Det kan ikke åpnes offentlig skifte hvis det ikke stilles fullgod sikkerhet for skifteomkostningene.

§ 97 *Stedlig og internasjonal kompetanse*

Hvis ikke noe annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan det kreves skiftebehandling i Norge når en av ektefellene har sitt vanlige bosted her. Hvis ingen av ektefellene har sitt vanlige bosted her, men minst en av dem har en annen klar tilknytning til Norge, kan det skiftes her hvis ektefellene i fellesskap begjærer det og skiftemyndigheten finner det hensiktsmessig. Skiftebehandling for norsk skiftemyndighet gjennomføres etter norsk lov.

Skiftebehandling foretas ved norsk domstol i den rettskretsen

- a) der ektefellene hadde sitt siste felles bosted hvis noen av dem ved skiftets åpning bor i rettskretsen,
- b) der en av dem bor, hvis de ikke har hatt felles bosted i riket, eller ingen av dem bor i den rettskretsen der de hadde sitt siste felles bosted,
- c) der en av dem oppholder seg, hvis ingen av dem har bosted i riket,
- d) der en fast eiendom som omfattes av skiftet, ligger, og ektefellene ikke har hatt felles bosted i riket,
- e) der ektefellene har avtalt at skiftet skal behandles, forutsatt at avtalen er inngått etter at tvisten har oppstått.

Er mer enn én tingrett kompetent til å gjennomføre skiftet, foretas det ved den tingretten som først mottar skiftebegjæring.

§ 98 *Tingrettens saklige kompetanse*

Tingretten behandler alle spørsmål om offentlig skifte skal åpnes, og om skiftets gjennomføring og slutning etter de saksbehandlingsregler som er gitt i dette kapitlet.

§ 99 *Forberedende rettsmøte*

Før det åpnes offentlig skifte skal retten innkalle partene til et forberedende rettsmøte, med mindre retten finner at et slikt møte vil ha liten hensikt. I møtet skal det gis veiledning om reglene som gjelder for oppgjøret, og om mulig skal spørsmål partene tvistes om, avklares. Dommeren kan mekle mellom partene.

Kommer partene til enighet, og dommeren finner det ubetenkelig, kan det i rettsmøtet inngås rettsforlik.

Forberedende rettsmøte etter denne paragrafen er ikke offentlig, og allmennheten har ikke rett til innsyn etter tvisteloven kapittel 14, med mindre retten bestemmer noe annet.

§ 100 *Gjennomføring av skiftet*

Tingretten avgjør om den skal gjennomføre skiftet selv, eller om den skal oppnevne en bostyrer. Hvis det oppnevnes bostyrer, gjelder reglene i arveloven §§ 148 til 157 så langt de passer.

Når det ikke oppnevnes bostyrer, kan retten engasjere en medhjelper til gjennomføringen av skiftet.

Retten kan innkalle partene til skiftesamling hvis en ektefelle krever det, eller hvis retten ellers finner det hensiktsmessig. Arveloven § 140 gjelder tilsvarende så langt den passer.

§ 101 *Hva skiftebehandlingen omfatter*

Offentlig skifte etter § 96 første ledd omfatter eiendeler som er felleseie, og særeiemidler som er av betydning for delingen av felleseiet mellom ektefellene, jf. særlig § 58 tredje ledd bokstav c, § 63 og § 73.

Offentlig skifte etter § 96 annet ledd omfatter begge ektefellenes særeiemidler.

Under offentlig skifte kan tingretten, hvis en av ektefellene krever det, også behandle:

- a) rett til bidrag etter kapittel 16,
- b) spørsmål om gyldigheten av en ektepakt og hva som hører til en ektefelles særeie, og spørsmål om tolkingen av ektepakten og om den helt eller delvis skal settes til side, jf. § 46 annet ledd,
- c) spørsmål om bruksrett til felles bolig og leien for slik bruksrett etter § 68,

d) andre krav som er nødvendige for gjennomføringen av skiftet.

§ 102 *Partenes råderett over egne eiendeler*

At delingen foregår for retten, har ikke betydning for en ektefelles råderett over egne eiendeler, unntatt når det er truffet beslutning etter § 91.

§ 103 *Dekning av felles gjeld*

Er det gjeld som begge ektefellene er ansvarlige for, skal retten, hvis en av dem krever det, sørge for at den delen av gjelden som faller på den andre, blir dekket under oppgjøret eller sikret etter reglene i § 64.

§ 104 *Midlertidige avgjørelser*

Når det er åpnet offentlig skifte, treffer retten avgjørelse om midlertidig forføyning etter reglene i § 91. Retten kan også av eget tiltak treffe slik avgjørelse.

§ 105 *Skiftetvister*

For tvister under offentlig skifte gjelder reglene i arveloven § 168 annet til fjerde ledd, § 169, § 170 og § 173 tilsvarende så langt de passer.

§ 106 *Tilbakelevering*

Offentlig skiftebehandling skal avsluttes hvis den grunnen som ledet til offentlig skifte, ikke lenger er til stede. Ektefellene gjennomfører da den videre delingen, jf. § 95. Tvist som er reist under skiftebehandlingen, fortsetter likevel etter reglene i § 105.

Tilbakeleveringen skjer ved kjennelse. Kjennelsen skal straks meddeles ektefellene og kreditorer som har meldt krav under skiftet. Har det vært tvist om tilbakeleveringen, skal kjennelsen forkynnes for den tapende part.

§ 107 *Innstilling*

Offentlig skiftebehandling skal innstilles hvis det viser seg at det beløpet som er stilt som sikkerhet for skifteomkostningene, ikke er tilstrekkelig til å dekke skifteomkostningene, og det ikke stilles ytterligere sikkerhet. Skiftebehandlingen skal også innstilles hvis det viser seg at felleseiet eller særeiemidlene allerede er skiftet.

Innstilling av skiftebehandlingen skjer ved kjennelse. § 106 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 108 *Fastsettelse av booppgjøret*

Det offentlige skiftet avsluttes ved at det fastsettes et booppgjør. Den som gjennomfører skifte-

behandlingen, utarbeider et utkast til booppgjør. Booppgjøret skal inneholde en oppstilling over fordelingen av ektefellenes eiendeler og gjeld.

Utkastet til booppgjør skal sendes ektefellene. Ektefellene skal gis en frist på minst to uker til å påpeke feil ved utkastet.

Booppgjøret fastsettes av tingretten ved kjennelse.

Kjennelsen skal straks meddeles ektefellene. Er en av ektefellene under vergemål eller forsvunnet, gjelder arveloven § 161 annet og tredje ledd tilsvarende.

Reglene i arveloven § 162 gjelder tilsvarende for adgangen til anke og omgjøring av kjennelsen.

§ 109 *Plikt til å sørge for tinglysing eller registrering*

Retten skal sørge for at overføring av fast eiendom som ledd i booppgjøret tinglyses i grunnboken. Om en ektefelle gis rett til pant i fast eiendom eller realregistrerbart løsøre, skal retten sørge for at pantet tinglyses eller registreres. Gebyr for tinglysing eller annen registrering i et realregister dekkes av ektefellene i fellesskap.

Nåværende del V blir ny del VI.

Nåværende kapittel 18 blir nytt kapittel 19.

Nåværende § 94 blir ny § 110.

Nåværende § 95 blir ny § 111.

Nåværende § 96 blir ny § 112.

2. I lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard skal § 12 lyde:

§ 12 På Svalbard kan meldinger om dødsfall etter *arveloven § 89* gis til sysselmannen.

3. I lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker skal § 4 første ledd bokstav b lyde:

b) saker som forvaltningsorganet selv behandler eller avgjør i medhold av rettspleielovene (straffeprosesslovene, domstolloven, tvisteloven, voldgiftsloven, tvangsfullbyrdelsesloven, skjønnsloven) eller lover som knytter seg til disse lovene (konkursloven, *arvelovens tredje del* og gjeldsordningsloven), eller jordskiftelova eller rettsgebyrloven.

4. I lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirkosomhet skal § 32 nr. 4 annet punktum lyde:

Når Kongen ikke har bestemt annet, gjelder *bestemmelsene i arveloven kapittel 17 avsnitt V* tilsvarende så langt *de* passer for tingrettens avgjørelser etter denne paragraf.

5. I lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten gjøres følgende endringer:

§ 9 første ledd skal lyde:

Barn får odelsrett etter faren og farsslekta når farskapen er fastsett slik at han gir grunnlag for arverett etter § 7 første stykket i arvelova.

§ 15 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:
Som sambuar etter dette stykket reknar ein den som fyller vilkåra i *arvelova § 2 tredje ledd*.

§ 19 første ledd annet punktum skal lyde:
Odelsrett kan òg gjerast gjeldande på skifte, jf. *arvelova § 108* og *ekteskapslova § 66* andre stykket.

§ 49 annet ledd annet punktum skal lyde:
Når slik verdsetjing skjer ved skiftetakst, jf. *arvelova 106*, gjeld §§ 50 og 71 andre stykket tilsvarende så langt dei høver.

§ 56 første ledd tredje og nytt fjerde punktum skal lyde:
Er det gjeld i buet, skal taksten minst svare til gjelda. Åsetestaksten må ikkje i noko høve setjast høgare enn verdien av eigedomen ved odelstakst, jf. § 49.

6. I lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer gjøres følgende endringer:

§ 15 nr. 1 tredje punktum oppheves. Nåværende fjerde punktum blir nytt tredje punktum.

7. I lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant gjøres følgende endringer:

§ 5-1 bokstav b skal lyde:

b) panterett stiftet av tingretten i midler som er under skiftebehandling, til sikkerhet for ektefelles, *arvings* eller kreditors krav ifølge skiftet (skifteutlegg).

§ 6-4 tredje ledd fjerde punktum skal lyde:

I særlige tilfeller kan tingretten bestemme at verdsettingen skal skje ved skiftetakst, jf. *arveloven § 106*.

8. I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp gjøres følgende endringer:

§ 11 annet ledd nr. 1 skal lyde:

1 i saker etter *ekteskapsloven* eller *barneloven* kap. 5, 6, 7 og 8, herunder saker om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring.

§ 16 annet ledd skal lyde:

Søknad om fri sakførsel kan innvilges til den som har inntekt og formue under bestemte grenser fastsatt av departementet, i følgende saker:

1. saker etter *barnelova* kapittel 5, 6, 7 og 8, herunder saker om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring,
2. *saker etter ekteskapsloven med unntak av saker etter lovens del II og § 91*,
3. saker som nevnt i § 11 annet ledd nr. 3, 4 og 5,
4. saker etter *barnebertføringskonvensjonen* av 25. oktober 1980 artikkel 3 for den som har fått sitt barn ulovlig bortført til Norge.

9. I lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre skal § 64 a første ledd lyde:

Retten skal av eige tiltak og utan ugrunna opphald handsame sak om foreldreansvaret når den får melding etter *arvelova § 89 andre ledd andre punktum* om at eit dødsfall fører til at ingen lenger har foreldreansvaret for eit barn.

10. I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker skal § 3 første ledd nr. 5 lyde:

5) krav om tap av arverett etter § 72 i lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte og krav om tap av retten til deling av felleseie etter § 78 a i lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap,

11. I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr gjøres følgende endringer:

§ 16 nr. 1 tredje punktum skal lyde:

For *åpning av offentlig skifte etter ekteskapsloven kapittel 18 eller husstandsfellesskapsloven § 3 a* betales 10,5 ganger rettsgebyret, eventuelt gebyr etter § 18 tredje ledd.

§ 16 nr. 3 første punktum skal lyde:

For forberedende rettsmøte *etter arveloven, ekteskapsloven eller husstandsfellesskapsloven* betales 2 ganger rettsgebyret.

§ 16 nr. 4 skal lyde:

4. For summarisk skifte etter reglene i *arveloven § 141 annet ledd* betales ikke gebyr.

§ 18 annet og tredje ledd skal lyde:

Blir et *dødsbo eller* konkursbo innstilt eller *tilbakelevert*, betales halvparten av fullt gebyr. *Det samme gjelder ved innstilling av bobehandlingen eller tilbakelevering etter ekteskapsloven §§ 106 og 107, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a.* Blir et tvangsavviklingsbo innstilt eller *tilbakelevert*, betales 2,9 ganger rettsgebyret.

Har det i et bo vært oppnevnt bostyrer etter *arveloven § 134 annet ledd, ekteskapsloven § 100 eller husstandsfellesskapsloven § 3 a*, betales halvparten av fullt gebyr såfremt oppnevningen ikke er blitt tilbakekalt etter *arveloven § 157, jf. ekteskapsloven § 100 første ledd annet punktum og husstandsfellesskapsloven § 3 a annet punktum.*

§ 20 første punktum skal lyde:

For begjæring fra *en arving om utstedelse* av proklama *etter arveloven § 93* betales 2,2 ganger rettsgebyret.

§ 27 c skal lyde:

§ 27 c For oppbevaring av testament hos domstol i medhold av *arveloven § 63* betales 0,8 ganger rettsgebyret.

12. I lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs gjøres følgende endringer:

§ 31 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

For øvrig gjelder *arveloven § 106* annet til femte ledd tilsvarende.

§ 59 skal lyde:

§ 59 *Følgene av at skyldneren dør under gjeldsforhandlingen.*

Dersom skyldneren dør før kjennelse om konkursåpning er avsagt i henhold til § 57 eller før gjeldsforhandlingen anses for avsluttet, jf § 58, skal gjeldsforhandlingen innstilles og skyldnerens bo behandles i samsvar med *arveloven*.

§ 126 første ledd nr. 2 skal lyde:

2) etter *arveloven* for øvrig ville ha hatt adgang til å overta skyldnerens bo til privat skifte.

§ 126 tredje ledd skal lyde:

Reglene i første og annet ledd anvendes tilsvarende på skyldnerens ektefelle *eller samboer*, dersom han eller hun etter *arveloven* har rett til å sitte i uskiftet bo og sender melding til retten om at han eller hun vil nytte sin rett, under forutsetning av at akkord blir brakt i stand. *Uskifteattest* som nevnt i *arveloven § 97* utferdiges i så fall av retten når rettskraftig stadfestelseskjennelse foreligger.

13. I lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett gjøres følgende endringer:

§ 9-2 første og annet ledd skal lyde:

Foran all annen gjeld skal dekkes rimelige omkostninger ved skyldnerens begravelse. *Ved konkurs gjelder dette når dødsfallet har funnet sted før konkursåpningen.*

Etter fordringer som nevnt i første ledd skal følgende fordringer dekkes foran annen gjeld:

- 1) omkostningene ved bobehandlingen, derunder rimelige omkostninger påført en rekvi- rent i forbindelse med begjæring om rådgihetsforbud før konkurs dersom begjæringen er tatt til følge, og rimelige omkostninger i forbindelse med begjæring om åpning av konkurs, når ikke begjæringen er avgjort eller tilbakekalt før konkursåpningen,
- 2) andre forpliktelser påført skyldnerens bo under bobehandlingen.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

14. I lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar skal § 3-7 første ledd tredje punktum lyde:

Bestemmelsene i lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte kapittel 17 avsnitt V gjelder tilsvarende så lenge *de* passer for rettens avgjørelse, om ikke annet blir fastsatt i forskrift av Kongen.

15. I lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler gjøres følgende endringer:

§ 15-1 annet og tredje ledd skal lyde:

En forsikringssum som forfaller ved forsikringstakerens død, tilfaller ektefellen. Dette gjelder likevel ikke hvis det før dødsfallet var avsagt dom for eller gitt bevilling til separasjon eller skilsmisse, selv om avgjørelsen ikke er rettskraftig eller endelig. En forsikringssum som tilfaller ektefellen, regnes ikke til de midler som skal deles likt etter ekteskapsloven § 77, jf § 58, hvis ikke gjenlevende ektefelle overtar boet uskiftet i samsvar med *arveloven* kapittel 5.

En forsikringssum som ikke tilfaller ektefelle etter reglene i annet ledd, tilfaller arvingene etter lov eller testament. Satt forsikringstakeren i uskiftet bo på grunnlag av ekteskap i samsvar med arveloven kapittel 5, inngår forsikringssummen i de midler som skal deles likt mellom førsteavdøde og lengstlevendes arvinger, jf arveloven § 29 første ledd.

§ 15-4 bokstav b til f skal lyde:

- (b) Har forsikringstakeren foretatt flere oppnevnelser, gjelder arveloven § 58 bokstav e tilsvarende.
- (c) Dør den begunstigede før den forsikrede, gjelder arveloven § 58 bokstav b tilsvarende.
- (d) Er den forsikredes ektefelle oppnevnt, gjelder § 15-1 annet ledd tilsvarende.
- (e) Er den forsikredes arvinger oppnevnt, omfatter dette også arvinger etter testament.
- (f) Er forsikringen pantsatt ved forsikringstakerens død, gjelder arveloven § 58 bokstav d tilsvarende i forholdet mellom dødsboet og den begunstigede.

§ 15-9 første punktum skal lyde:

Reglene i arveloven § 72 gjelder tilsvarende for den som har rett til en forsikringssum etter bestemmelsene i dette kapitlet.

§ 17-1 femte ledd første punktum skal lyde:

Er det åpnet offentlig skifte av forsikringstakerens bo, skal dette registreres dersom det begjæres av tingretten, jf arveloven § 91 annet ledd.

16. I lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. skal § 10-3 femte ledd annet punktum lyde:

Bestemmelsene i konsesjonsloven § 19 gjelder tilsvarende dersom fristen oversittes.

17. I lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører gjøres følgende endringer:

§ 2 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Om skiftetakst, oppgjør og verdsettelsestidspunkt gjelder arveloven § 106, § 107 og § 115 annet punktum tilsvarende.

§ 3 fjerde ledd skal lyde:

Om oppgjør og skiftetakst gjelder ekteskapsloven § 69 første ledd og annet ledd annet punktum og § 70 annet og fjerde ledd og arveloven § 106 tilsvarende.

Ny § 3 a skal lyde:

§ 3 a *Dersom samboerskap mellom to personer som nevnt i arveloven § 2 tredje ledd opphører mens begge lever, og begge samboerne krever det, skal det foretas offentlig skifte av samboernes samtlige eiendeler og gjeld. Reglene i ekteskapsloven kapittel 18 gjelder i så fall tilsvarende så langt de passer.*

18. I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse skal § 4-8 første ledd lyde:

Et tvangsgrunnlag overfor en person som senere er avgått ved døden, er også tvangsgrunnlag overfor den avdødes arving som har overtatt ansvaret for den avdødes forpliktelser, og overfor gjenlevende ektefelle eller samboer i uskifte. Et tvangsgrunnlag rettet mot en avdød i egenskap av eier av et formuesgode, er tvangsgrunnlag også overfor en testamentsarving.

19. I lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart gjøres følgende endringer:

§ 3-24 annet ledd første punktum skal lyde:

Dokument utstedt av arvingene som har overtatt boet til privat skifte mens privat skifte av hjemmelshaverens dødsbo pågår, kan registreres når det senest samtidig registreres attest fra tingretten om at boet er overtatt til privat skifte.

§ 3-25 annet ledd skal lyde:

Bestemmelsen i første ledd gjelder også dokument utstedt av arvinger eller tingrett i medhold av § 3-24 annet eller tredje ledd. Arvinger som ønsker selv å overta registrert luftfartøy som de har arvet, får registerhjemmel ved registrering av erklæring om overtagelsen. Blir boet overtatt av gjenlevende ektefelle alene i medhold av arveloven §§ 8 og 9, går hjemmelen over til gjenlevende ektefelle ved registrering av attest fra retten om at boet er overtatt av den gjenlevende.

20. I lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord skal § 3 fjerde punktum lyde:

Fylkesmannen kan med verknad for ein bestemt tidsperiode påleggje kommunar å sende inn fortløpande utskrift av alle avgjerder i ein eller fleire sakstypar etter denne lova eller konsesjonslova.

21. I lov 7. juni 1996 nr. 32 om gravplasser, kremasjon og gravferd skal § 9 femte ledd nytt tredje punktum lyde:

Er boet ikke overtatt til privat skifte eller uskifte innen fristene etter arveloven, og det heller ikke er åpnet offentlig skifte eller utstedt fullmakt etter arve-

loven § 95, har tingretten fullmakt til å disponere over arvelaterens eiendeler slik at kommunen får dekket sitt krav mot boet.

22. I lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper skal § 18-3 første ledd lyde:

(1) Når tingretten behandler saker etter loven her, gjelder reglene om saksbehandling i *arveloven § 169* når noe annet ikke fremgår av loven her.

23. I lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper skal § 18-3 første ledd lyde:

(1) Når tingretten behandler saker etter loven her, gjelder reglene om saksbehandling i *arveloven § 169* når noe annet ikke fremgår av loven her.

24. I lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt gjøres følgende endringer:

§ 9-7 annet ledd fjerde punktum skal lyde:

Hvor slike skatteposisjoner som nevnt i annet punktum ikke er knyttet til et formuesobjekt eller virksomhet, skal hver skatteposisjon overtas av *arvingene* i samme utstrekning som de er *arvinger* i boet når de overtar ansvaret for avdødes gjeld.

§ 9-7 fjerde ledd første punktum skal lyde:

Ved gave, herunder gavesalg og arveforskudd, av formuesgjenstand eller varebeholdning knyttet til giverens virksomhet, gjelder § 5-2 ikke når gagemottakeren er arveberettiget etter *lov om arv og dødsboskifte kapittel 2, 3 og 4*, og vedkommende overtar hele eller deler av virksomheten.

§ 9-7 sjetten ledd første punktum skal lyde:

Ved overdragelse av formuesobjekter i næring mot delvis vederlag (gavesalg) til en som er arveberettiget etter *lov om arv og dødsboskifte kapittel 2, 3 og 4* og vedkommende overtar hele eller deler av virksomheten, kan overdrager velge å unnlate inntektsoppgjør og i stedet la reglene i tredje ledd komme til anvendelse.

§ 9-13 første ledd første punktum skal lyde:

Gevinst ved realisasjon av alminnelig gårdsbruk eller skogbruk til personer som er arveberettiget etter *lov om arv og dødsboskifte kapittel 2, 3 og 4*, er fritatt for skatteplikt når vederlaget ikke overstiger tre fjerdedeler av antatt salgsverdi, og eieren har eid eiendommen i minst ti år når realisasjonen finner sted eller avtales.

§ 15-4 annet ledd sjetten punktum skal lyde:

Reglene om ektefeller i dette ledd gjelder tilsvarende for gjenlevende samboer som overtar boet uskiftet i medhold av *lov om arv og dødsboskifte § 32*.

25. I lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst skal § 7 annet ledd lyde:

Når et fartøy skal overtas ved arv etter reglene i *arveloven* kapittel 2, 3 eller 4, skal den nye eieren gis tidsbegrenset ervervstillatelse i inntil fem år inntil aktivitetskravet i § 6 første ledd er oppfylt. Slik tidsbegrenset ervervstillatelse kan også gis ved overføring av fartøyet som ledd i generasjonskifte til fordel for personer som kan få arverett etter arveloven kapittel 2. Gjenlevende ektefelle eller samboer i uskiftet bo, jf. arveloven kapittel 5 og 6, kan gis en tidsbegrenset ervervstillatelse så lenge uskifteboet består *dersom fartøyet inngår i formuen som overtas uskiftet*.

26. I lov 15. juni 2001 nr. 59 om stiftelser skal § 7 a første ledd første punktum lyde:

Stiftelsesklagenemnda avgjør klager på enkeltvedtak fattet av Stiftelsestilsynet i medhold av stiftelsesloven, dekningsloven, *arveloven* og samvirke-lova, med mindre noe annet følger av særskilt lovbestemmelse.

27. I lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag skal § 12-2 første ledd lyde:

(1) Når tingretten behandler saker etter lova her, gjeld reglane i *arvelova § 169* når ikkje anna går fram av lova her.

28. I lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag skal § 13-2 første ledd lyde:

(1) Når tingretten behandler saker etter lova her, gjeld reglane i *arvelova § 169* når ikkje anna går fram av lova her.

29. I lov 28. november 2003 nr. 98 om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv. gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. (konsesjonsloven)

§ 5 tredje ledd skal lyde:

Første og andre ledd gjelder tilsvarende for samboere i ekteskapslignende forhold. Som sam-

boere etter bestemmelsen her regnes samboere som fyller vilkårene i *arveloven § 2 tredje ledd*.

30. I lov 17. juni 2005 nr. 67 om betaling og innkreving av skatte- og avgiftskrav gjøres følgende endringer:

§ 10-3 skal lyde:

§ 10-3 *Proklama i dødsbo*

Proklama som utstedes i dødsbo etter *arveloven §§ 100 til 103*, har ingen virkning for skatte- og avgiftskrav.

§ 10-32 annet ledd annet punktum skal lyde:

Ved avgjørelsen av om dette vilkår er oppfylt, skal man også regne med andeler og aksjer som er eid av overdragers ektefelle eller samboer og arvinger omfattet av *arveloven §§ 4 til 6*, når disse tidligere var eid av arvelateren eller giveren eller dennes ektefelle eller samboer.

§ 16-31 første ledd første punktum skal lyde:

Når boet skiftes privat, er *arvinger solidarisk ansvarlige* for arveavgiften.

31. I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister skal § 6-2 første ledd bokstav a lyde:

a) familiesaker, unntatt saker som bare *gjelder deling* av reisekostnader ved samvær,

32. I lov 29. juni 2007 nr. 81 om samvirkeforetak skal § 161 første ledd lyde:

(1) Når tingretten behandler saker etter lova her, gjeld reglane i *arvelova § 169* når ikkje anna går fram av lova her.

33. I lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål gjøres følgende endringer:

§ 41 paragrafoverskriften skal lyde:

§ 41 *Gaver, arveforskudd og uskifte*

§ 41 nytt tredje ledd lyde:

Vergen kan på vegne av personen under vergemål begjære uskifte (jf. arveloven §§ 14 og 32) eller kreve skifte av uskifteformuen (jf. arveloven §§ 28 og 39) bare med samtykke fra fylkesmannen.

§ 42 skal lyde:

§ 42 *Avkall på arv og avslag på gave*

Vergen skal ha fylkesmannens samtykke til å avslå en gave eller gi avkall *på arv* på vegne av

den som er under vergemål, med mindre gaven eller arven må anses å ha en ubetydelig verdi.

34. I lov 4. juni 2010 nr. 21 om fornybar energi-produksjon til havs skal § 10-7 tredje ledd annet punktum lyde:

Føresegnene i lov 28. november 2003 nr. 98 om konsesjon ved erverv av fast eiendom *mv.* (konsesjonsloven) § 19 gjeld tilsvarende dersom fristen ikkje er overhalden.

35. I lov 12. mai 2015 nr. 27 om forsvunne personer gjøres følgende endringer:

§ 15 første ledd annet punktum skal lyde:

Fristane i *arveloven tredje del* gjeld i desse tilfella frå det tidspunktet det tidlegast var mogeleg å få buet skifta.

§ 16 fjerde og femte punktum skal lyde:

Arvingane skal varslast ved innkalling etter reglane i *arveloven § 101 tredje ledd første punktum*. Om ingen melder seg som arving, gjeld *arveloven § 76* tilsvarende.

§ 19 nytt fjerde ledd skal lyde:

Arvelova § 70 første ledd gjeld tilsvarende.

36. I lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning gjøres følgende endringer:

§ 3-10 skal lyde:

§ 3-10 *Utlevering av opplysninger til avdødes ektefelle, samboer og arving*

Taushetsplikten etter § 3-1 er ikke til hinder for at opplysninger gis til avdødes ektefelle, *samboer* og arving, *jf. arveloven § 2 første og tredje ledd*, når vedkommende kan vise til et saklig behov for innsyn, *eller til den som har fullmakt som nevnt i arveloven § 92 første eller annet ledd*. Når skifteformen er valgt, er det den eller de som representerer boet, *jf. arveloven §§ 118 og 134*, som har rett til innsyn.

§ 10-3 skal lyde:

§ 10-3 *Kontrollopplysninger ved skifte av dødsbo*

Utstedes det proklama ved skifte av dødsbo, plikter *arving*, tingrettsdommer, testamentsfullbyrder og andre som yter hjelp ved skifteoppjøret, etter krav fra skattemyndighetene å gi opplysninger som er nødvendige for å avgjøre om boet skylder skatt.

37. I midlertidig lov 7. mai 2020 nr. 38 om rekonstruksjon for å avhjelpe økonomiske problemer som følge av utbrudd av covid-19 gjøres følgende endringer:

§ 36 annet ledd fjerde punktum skal lyde:
For øvrig gjelder *arveloven § 106* annet til femte ledd tilsvarende.

§ 60 skal lyde:
§ 60 Følgene av at skyldneren dør under rekonstruksjonsforhandlingen

Dersom skyldneren dør før kjennelse om konkursåpning er avsagt i henhold til § 58, eller før rekonstruksjonsforhandlingen anses for avsluttet, jf. § 59, skal rekonstruksjonsforhandlingen innstilles og skyldnerens bo behandles i samsvar med *arveloven*.

II

1. Loven trer i kraft straks. Ny § 99 a i arveloven trer likevel i kraft fra den tid Kongen bestemmer.
2. Er arvelateren død før ny § 99 a i arveloven trer i kraft, regnes fristen etter § 99 a første ledd første punktum fra tidspunktet for ikrafttredelsen av bestemmelsen, og ikke fra tidspunktet for arvelaterens død. Fristen for kommunens plikt til å varsle dødsboet etter § 99 a første ledd fjerde punktum regnes i så fall også fra tidspunktet for ikrafttredelsen av § 99 a, men likevel tidligst fra det tidspunktet kommunen eventuelt får kunnskap om at det inngår en landbrukseiendom i dødsboet.
3. Departementet kan gi overgangsregler.

Vedlegg 1

Statistikk over landbrukseiendommer i dødsbo

Om statistikken

Statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser at mange landbrukseiendommer til enhver tid inngår i dødsbo. Tallene viser også at en del dødsbo blir værende uskiftet i lang tid.

Statistikken tar utgangspunkt i eiendommer med mer enn fem dekar dyrka jord eller 25 dekar produktiv skog (i statistikk sammenheng omtalt som landbrukseiendommer). Det innebærer at statistikken bare gir informasjon om eiendommer med produktive ressurser i form av jord eller skog. Avslutningsvis gjengis statistikkopplysninger basert på året 2010 om større eiendommer uten produktive arealer.

Statistisk sentralbyrå har kjørt statistikken for 2017, 2018 og 2019 (produktive arealer) etter ulike parametere. Tallene er forholdsvis stabile, og det redegjøres derfor i hovedsak for tall for 2019.

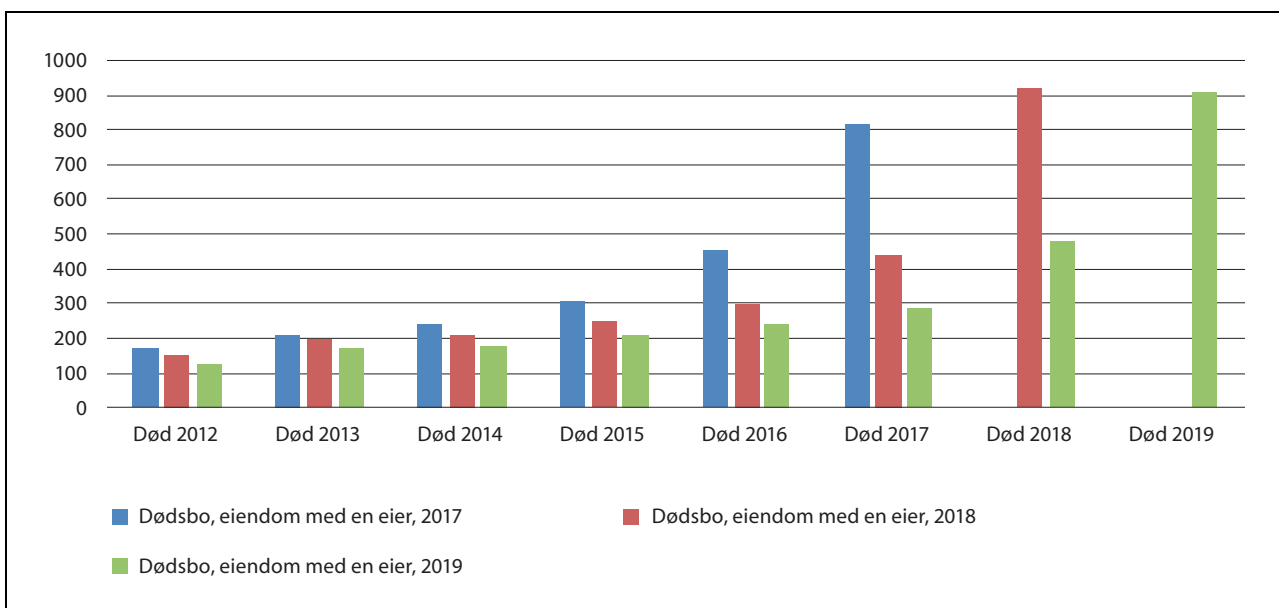
Eiendommer med produktive arealer i dødsbo, 2019-tall

Tall for 2019 viser at 4 633 av den registrerte eiendomsmassen på ca. 180 900 eiendommer lå i

dødsbo. Fylkene Nordland, Troms, Hedmark og Trøndelag hadde det høyeste antallet eiendommer. I Nordland var tallet 623 eiendommer i 2019.

Antall landbrukseiendommer hvor dødsboet bare eier en part i eiendommen, er lavt. I 2019 var det 4 454 eiendommer som lå i dødsbo og hvor den avdøde var ene-eier. Antallet eiendommer med flere eiere hvor en av eierne var død, var 179. Figur 1.1. tar utgangspunkt i tallene for eiendommer som ligger i dødsbo og hvor avdøde var ene-eier. Figuren viser hvor mange av disse eiendommene som ikke er overdratt til ny eier pr. årsskiftet 2017, 2018 og 2019, dvs. eiendommer som fortsatt er registrert liggende i et dødsbo.

Ca. 905 eiere av landbrukseiendommer døde i 2019. I 2018 var antallet 920, og i 2017 var antallet 820. Av de 920 eiendommene som lå i dødsbo i 2018, var det 425 eiendommer som ikke var overført til ny eier i 2018. Det var 234 eiendommer hvor eieren døde i 2017, men hvor eiendommen ikke var overført i 2019. Det innebærer at mer enn 70 % av eiendommene ikke lenger lå i et dødsbo når det var gått omlag to år fra dødsfallet.

Figur 1.1 Landbrukseiendom i dødsbo med en eier, 2017, 2018 og 2019

Figur 1.1 viser at reduksjonen i antallet eiendommer i dødsbo er størst de to første årene etter dødsfallet. Figuren viser videre at antallet eiendommer som ligger i et dødsbo, reduseres fra 2017 til 2018, og fra 2018 til 2019 innenfor alle årsgruppene som er omfattet av figuren. Reduksjonen i antallet dødsbo blir mindre fra år til år.

Reduksjonen er tilsvarende fra dødsår til dødsår i tallmateriale fra 2017 til 2018. Tallene viser et nokså tydelig brekkpunkt når den tidligere eieren har vært død i tre til fire år. En nokså stor andel av landbrukseiendom i dødsbo i statistikken fra 2019, nær 40 % av totaltallet på 4 454, oppsto før 2011. Tallgrunnlaget fra tiden før 2011 viser at det også innenfor disse gruppene har skjedd en reduksjon av antallet dødsbo med landbrukseiendom fra år til år, selv om reduksjonen har vært liten. Dette kan illustreres ved at antallet eiendommer hvor eieren var død før 1970, i 2019 var på 63, i 2018 på 67 og i 2017 på 75.

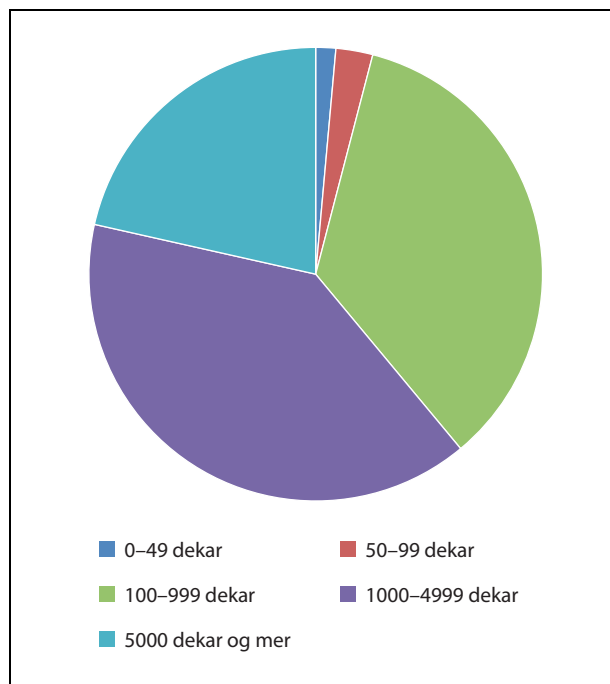
Opplysningene fra statistikken må antas å gi et nokså dekkende bilde av hva som er påregnelig virkelighet. Vi legger til grunn at de fleste arvinger må antas å arbeide for å få boet sluttet i løpet av rimelig tid.

Figur 1.2 viser fordelingen av arealstørrelsen på eiendommene som ligger i dødsbo. 41,6 prosent av eiendommene besto av mindre enn 100 dekar totalareal. Omlag 90 prosent av eiendommene besto av mindre enn 1 000 dekar totalareal. Tallene tilsvarer arealfordelingen i 2018 og 2017.

I 2019 var det 2 303 eiendommer hvor den avdøde var eneeier hvor eiendommen lå i dødsbo, og hvor arealet var mer enn 35 dekar fulldyrka og overflatedyrka jord eller 100 dekar totalareal slik at erverv av eiendommen ville kreve konsesjons-

Tabell 1.1 Reduksjonen fra 2018 til 2019 i antallet dødsbo med landbrukseiendom i forhold til dødsåret.

Dødsår	Antall eiendommer. Reduksjon fra 2018 til 2019.
2012	23
2013	25
2014	31
2015	35
2016	59
2017	148
2018	439

Figur 1.2 Eiendommer med produktive arealer i dødsbo 2018, eid areal i alt fordelt etter eiendommens størrelse.

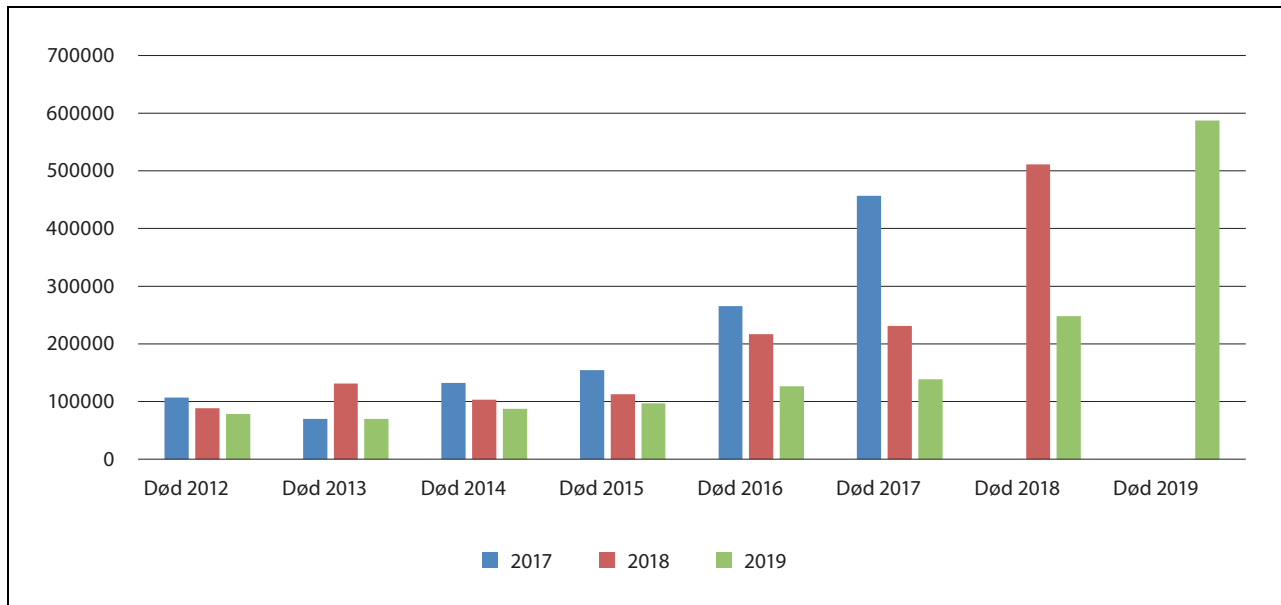
behandling. Det utgjør ca. 50 prosent av antallet eiendommer med en eier. Av de konsesjonspliktige eiendommene hvor avdøde var eneeier, var 973 eiendommer ubebygde.

Produktive arealer på eiendommer som ligger i dødsbo, 2019-tall

Eiendommene hvor eieren døde i 2019, dekket ca. 2 128 km². Omlag 2 049 km² av arealet gjaldt eiendommer hvor den avdøde var eneeier.

Landets samlede jordbruksareal var i 2019 på 11 205 km². Hvor avdøde var eneeier, var ca. 133 km² av dette jordbruksareal. Landets samlede skogareal var i 2018 ca. 121 043 km². Hvor avdøde var eneeier, var ca. 803 km² produktiv skog. Områdene med størst jordbruksareal var henholdsvis Nordland (ca. 14 km²), Hedmark (ca. 14 km²) og Oppland (ca. 12 km²). Områdene med størst produktivt skogareal var Nordland (ca. 88 km²), Troms (ca. 83 km²) og Trøndelag (ca. 82 km²).

Hvor eieren døde i 2018, dekket eiendommene 2 195 km², og 2 090 km² av arealet var knyttet til en avdød som var eneeier. Jordbruksarealet i landet var i 2018 på 11 166 km². Hvor avdøde var eneeier, var ca. 131 km² jordbruksareal. Landets samlede skogareal var i 2018 ca. 121 060 km². Hvor avdøde var eneeier, var ca. 829 km² produktiv skog. Områdene med størst jordbruksareal lå i

Figur 1.3 Eiendommer i dødsbo med produktive arealer, totalareal 2017, 2018 og 2019. Dekar

henholdsvis Nordland, Hedmark og Trøndelag. Områdene med størst produktivt skogareal var Hedmark, Nordland og Troms.

Arealet på eiendommene der eieren døde i 2017, var 2 072 km². Hvor avdøde var eneeier, var det samlede arealet på 1 978 km². Av dette var 128 km² jordbruksareal, mens 803 km² var produktiv skog. Hedmark, Nordland og Troms hadde de høyeste arealtallene for jordbruksareal på eiendommer i dødsbo i 2017, mens Hedmark, Nordland og Telemark hadde de høyeste arealtallene for produktiv skog som lå til eiendommer i dødsbo.

Figur 1.3 viser totalarealet målt i dekar på eiendommene som lå i dødsbo i 2017, 2018 og 2019. Figuren tar utgangspunkt i eierens dødsår. Figuren viser at det samlet var ca. 587 400 dekar som hørte til landbrukseiendom hvor eieren døde i 2019. Tallet for 2018 var ca. 511 200 dekar, dvs. 76 200 dekar lavere, og tallet for 2017 var ca. 456 800 dekar, dvs. 130 600 dekar lavere enn i 2019. Figuren viser videre at hvor eieren døde i 2018, ble antallet dekar jord som lå i dødsbo, redusert til det halve i 2019. Med unntak av tallene for 2013 viser figuren videre at antallet dekar jord gruppert etter årstall for dødsfallet, gradvis er redusert fra år til år.

En nokså stor andel av arealene i dødsbo i statistikken fra 2019, nær 30 % av totaltallet på 2049 189 dekar, oppsto før 2011. Tallgrunnlaget fra tiden før 2011 viser at det også innenfor disse

gruppene har skjedd en reduksjon av arealet som ligger i dødsbo fra år til år, selv om reduksjonen har vært liten. Dette kan illustreres ved at arealet hvor eieren var død før 1970, i 2019 var på 12 372 dekar, i 2018 på 12 574 dekar og i 2017 på 14 269 dekar.

Bebyggelse på eiendommer som ligger i dødsbo, 2019-tall

Av de 4 454 eiendommene som lå i dødsbo i 2019, var 3 481 bebygde, og 2 878 av dem var bebygde med bolighus. Hovedtyngden av eiendommene som var bebygde med bolighus, besto av eiendommer med totalareal mellom 100 til 999 dekar (1 512 eiendommer). 2 015 bebygde eiendommer med bolighus hadde et jordbruksareal mellom 5 og 49 dekar. 1 093 bebygde eiendommer med bolighus hadde et produktivt skogareal mellom 100 og 999 dekar. Tallene viser at hovedtyngden av de bebygde eiendommene med bolighus hadde et relativt svakt ressursgrunnlag.

898 eiendommer hvor avdøde var eneeier, oppfylte vilkårene i konsesjonsloven § 5 annet ledd for lovbestemt boplikt. Det tilsvarer ca. 20 prosent av eiendommene som i 2019 lå i dødsbo og hvor avdøde var eneeier. Vilårene innebærer at eiendommen må være bebygde med bolighus, og bestå av mer enn 35 dekar fulldyrka og overflatedyrka jord eller 500 dekar produktiv skog.

Store eiendommer uten tilknytning til Landbruksregisteret, 2010-tall

I en rapport fra NIBIO, rapport 126/2016, er det vist til at det i 2010 fantes 5 413 eiendommer/eiendomsteiger over 1 000 dekar uten tilknytning til Landbruksregisteret. Teigene og eiendommene utgjorde nesten 18 prosent av Norges fastland. Nesten 96 prosent av arealet var utmark i form av uproduktiv skog, myr, åpen fastmark, vann og snø/is. Store deler av arealet lå over tregrensa. Rundt en tredjedel av eiendommene og en tredjedel av arealet manglet opplysninger i offisielle registre om bl.a. hvem som var eiere. 162 eiendommer, dvs. 11,1 prosent av andelen eiendommer med kjent eier var dødsbo. Andelen eiendommer der eieren var kjent, var høyere ved store eiendommer enn ved små eiendommer. Hvor eier var kjent, var det gjennomsnittlig 3,1 eiere til hver eiendom. Mer enn to tredjedeler av eierne var

registrert med bosteds- eller foretaksadresse utenfor kommunen. I rapporten uttales:

«Med mange eiere og mange eiere som ikke bor eller jobber i kommunen, kan det være vanskelig å starte prosesser som inkluderer alle hjemmelshaverne og oppnå enighet om fradeling, utvikling og bruk og vern av disse store eiendommene med mye utmark. Fradeling og investeringer med sikkerhet i pant av fast eiendom krever samtykke fra alle eierne. Næringslivsaktører som ønsker å inngå kjøps- eller leieavtaler til fast eiendom må som regel forholde seg til alle hjemmelshaverne eller en representant for disse. Større tiltak som veiutbygging og kraftutvikling, samt kommunal regulering forutsetter dialog og gjerne avtale med alle grunneiere. Det samme gjør vern av naturtyper/naturmiljø og kulturminner/kulturmiljø.»

